A „kívülállók”

Termelési kilátások 1990-ig

Lesz-e „második OPEC”?

A világ talán túlságosan hosszú ideig csak az OPEC-kel volt elfoglalva. Szakértők százai tanulmányozták szorgalmasan az egyes olajminiszterek nyilatkozatait, a szervezet tanácskozásának kommünikéit. Évekig úgy tűnt, az olajexportálók szilárdan uralják a piacot, a fogyasztók az újabb és újabb áremelési hullámokat kénytelenek eltűrni. Ez a helyzet a közelmúltban megváltozott. A kereslet — részben a takarékosság, részben azonban a recesszió következtében — visszaesett, az árak stagnáltak, néhol mérséklődtek. Az OPEC-országok termelése folyamatosan csökkent és napjainkban kapacitásuknak csak kevesebb mint felét használják ki. A gondok a kartellt is megviselték, nőtt a szervezeten belül is, a tagok között a feszültség. Ezzel párhuzamosan erősödött a figyelem a tőkés világ azon olajtermelői iránt, kik az Olajexportőrök Szervezetének nem tagjai.

A láncreakció

A „nem OPEC”-olajtermelők számosan vannak. Többségük azért maradt ki a kartellből, mert eleve nem felelt volna meg a tagság feltételeinek. A szervezet ugyanis csak azokat fogadta be, kik exportjövedelmük döntő részét az olajból nyerik. Nem kétséges persze az sem, hogy néhány jelöltet a hetvenes években az is visszatartott a „belépési nyilatkozat” kitöltésétől, hogy az OPEC és a fejlett tőkés országok viszonya enyhén szólva nem volt problémamentes. Azok, akik kívül maradtak, az elmúlt hónapokban nem csupán növelték termelésüket és piaci részesedésüket (miközben az OPEC súlya csökkent), hanem mostanra már arányuk a világtermelésből meg is haladta a kartellét.

1982 első nyolc hónapjában az OPEC-tagok naponta átlagosan 18,2 millió hordót hoztak felszínre és ez a megelőző év azonos időszakához képest 22 százalékos visszaesést jelent. A „kívülállók” kibocsájtása ugyanezen időszakban viszont 19,6 millió hordót ért el, az emelkedés 4 százalékos!

A térnyerés nem kis részben éppen az OPEC rovására történt, magyarázata jórészt a kartellen kívüliek rugalmasabb árpolitikája. 1979—80-ban, amikor az árak az OPEC vezérletével (vagy inkább a szervezet tagjainak kezdeményezésére) megkétszereződtek, a nem tag termelők természetesen maguk sem kívántak értelmetlenül lemaradni, hanem követték a kartellárakat. A romló piaci feltételek között, 1981-ben a kívülállók viszont akkor járhattak elöl már az árcsökkentésben, amikor még erre a fájdalmas lépésre az OPEC nem állt készen. 1981 májusában a szervezet képtelen volt a csökkenő keresletre azonnali 10 százalékos termelésmérséklléssel reagálni (pedig a tagok többsége ezt javasolta), a nem tag Mexikó viszont június 1-én hordónként 4 dolláros árcsökkentést jelentett be. Ez a lépés láncreakciót váltott ki. Miközben a „hivatalos” olajtermelők még mindig kétségbeesetten próbálták meg a létező árszintet megvédeni, június közepén az angol állami olajvállalat is 4,25 dollár/hordós mérséklést határozott el.

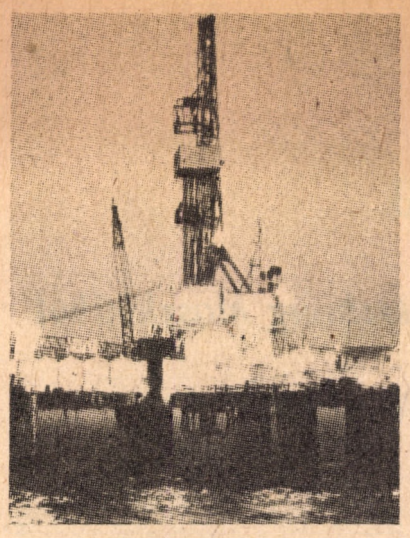
Ezzel persze az északi-tengeri olaj árszempontból versenyképesebb lett az észak-afrikai termelők nyersanyagánál. Az OPEC-en kívüli olajtermelők piaci részesedése rugalmasabb árpolitikájuk miatt nőhetett, a kartell-tagok többségének viszont csökkent. A vevők ugyanis, érthető okokból „elpártoltak” a mesterségesen magas áraikhoz ragaszkodó szállítóktól.

A konkurrenciaharc eredményét jól mutatja, hogy 1982 első félévében az angol kitermelés több mint 12 százalékkal nőhetett, miközben Líbia csaknem 50 százalékkal, Algéria pedig 26 százalékkal hozott felszínre kevesebb olajat, mint egy évvel korábban.

Az önellátás

Segítette a „kívülálló” termelők eladásait az is, hogy a fejlett tőkés országok vásárlói gyaníthatóan — ha kezüket nem kötötte meg hosszú távú szerződés — azonos feltételek mellett is igyekeztek a nem tagokat előnyben részesíteni. Szerepet játszott ebben a „törlesztés” szubjektív érzése is (1979—80-ért), de voltak a lépéseknek tudatos mozgatói is: a függetlenedés a kartelltől. Olyan eset is előfordult, amikor egyszerűen a kereskedelmi feltételek, a rövidebb szállítási útvonal miatt „vesztett” egy OPEC-tag kívülállóval szemben. Abban, hogy az Egyesült Államok felhasználásában csökkent Venezuela súlya és nőtt Mexikóé, minden bizonnyal mindhárom tényező közrejátszott. Figyelemre méltó azonban ezzel összefüggésben az, hogy Venezuela tárgyalásokat kezdett novemberben Mexikóval és Brazíliával egy latin-amerikai közös olajvállalat létrehozásáról. Ezt a lépést sokan úgy értelmezték, hogy az OPEC kohéziója láthatóan csökken és néhány tag az azonos érdekű kívülmaradottakkal kíván inkább regionális „kis-OPEC-eket” létrehozni.

(Illúzió lenne persze azt hinni, hogy az OPEC-tagok és a kívülmaradóttak nézetei a magasabb olajárról jelentősen különböznének. Mexikó éppen úgy fizetési problémákkal küzd, mint Nigéria. És Oman fejlesztési tervei legalább annyira az olajbevételek nagyságán múlnak, mint Irakéi.

BRIT OLAJFÚRÓ SZIGET

Anglia önellátását akarja megoldani

Nem kétséges tehát, hogy a kartellen belül levők és a „külsők” érdekközössége a piaci helyzet megváltozásával helyreállhat. Emlékeztetőül: 1979—80-ban aligha lehetett lényeges különbséget találni az olajtermelők két kategóriájának magatartása között).

A szakértők jelentős csoportja úgy véli, hogy az elkövetkezendő két-három évben a nem OPEC-tagok kitermelése mindenképpen gyorsabban nő majd, mint a kartellen belülieké. Mexikó esetében például évi 10—15 százalékos emelkedés várható és így az ország 1985-re napi 3,2—3,7 millió hordó felszínre hozására lesz képes a jelenlegi 2,6 millió hordóval szemben. (A kivitelre kerülő mennyiség a napjainkban mért 1,7 millió hordós szintről napi 2,2 millió hordóra emelkedhet.) Az ország minden bizonnyal erőltetni fogja a mennyiségi fejlesztést, hisz az árak mérséklődése miatt dollárban mért bevételei kényszerűen csökkentek.

Másképp áll a helyzet Nagy-Britanniában. Amikor hét évvel ezelőtt felfedezték, hogy az Északi-tenger jelentős készleteket tartalmaz, 1981-re 2,3—2,8 millió hordó napi termelést valószínűsítettek. Ténylegesen azonban 1981-ben csak 1,8 millió hordót tudtak felszínre hozni, ez elég volt ugyan ahhoz, hogy a szigetország önellátóvá váljék, azonban jelentős kivitelt még nem tett lehetővé. 1982 tavaszán a termelés 2 millió hordós szintre emelkedett, a szakemberek azonban már meglehetősen óvatosan jósolnak. Jellemző: 1985-re a termelés elképzelhető mennyiségét kormánykörökben 1,8—2,4 millió között prognosztizálják, vagyis szélsőségesen rossz körülmények között akár az 1981-es szint megismétlődése is elképzelhető.

Ilyenformán a brit olajexport távlatairól csak igen nagy bizonytalansággal lehet szólni, világosan termelési és nem piaci okok miatt. Ha lenne olaj, az importőr nyugat-európai országok nyilvánvalóan szívesebben vásárolnák meg szükségletük egy részét közös piaci kollégájuktól. Aligha kerül azonban arra sor, hogy a brit olaj nagy mennyiségben árassza el Nyugat-Európát. A Clyde és North Alwyn körzetében ugyan új mezőket fedeztek fel, kitermelésükre azonban csak 1987-re kerülhet sor. Akkorra viszont már az „első generációs” mezők egy része (mint a Forties és a Ninian) kimerülőben lesz. Nem mellékes az sem, hogy a Thatcher-kormány az északi-tengeri olajjal elsősorban Anglia önellátását kívánja az ezredfordulóig megoldani és ezért már 1980 nyarán hitet tett a termelés fékezése mellett.

A norvég olajtermelés ma és távlatokban egyaránt elmarad mind Angliáétól, mind Mexikóétól. 1981-ben az országban naponta 250 000 hordó olajat hoztak felszínre, ez a szint — hivatalos becslések szerint — 1985-re félmillió, 1990-re pedig csaknem háromnegyed millió hordóra emelkedhet. Érdekes megjegyezni, hogy országon belül a nagy olajjövedelemnek nem csupán örülnek. Sokak szerint a hirtelen támadt szerencse fékezi a gazdaság alkalmazkodásának lendületét az új világpiaci körülményekhez. Tény és való: a hetvenes évek végén és a nyolcvanas évek elején a norvég gazdaságot viszonylag „jó egészségben” az tartotta, hogy a növekvő olajjövedelmek következtében nagymértékben lehetett az állam kiadásait emelni. Az azóta az olajpiacon lezajlott ismert fejlemények azonban véget vetettek „az aranykornak”.

Ami az Egyesült Államokat illeti, 1977-ben az alaszkai kitermelés beindulása jelentette az első komolyabb veszélyt az OPEC monopóliumára. A prognózisok szerint a híres Prudoe Bay-i mező a nyolcvanas évek közepén már kimerülőben lesz, két másik helyen azonban akkorra már meg fog kezdődni a kitermelés. Új mezők feltárása is folyik a Beaufort-tengeren, a kilátások jók, az olajtársaságok érdeklődése a kutatási-kitermelési koncessziók iránt nagy. Valószínű tehát, hogy Prudoe Bay háttérbe szorulása ellenére sem fog Alaszka olajtermelése csökkenni.

A szomszédos Kanada viszont hazai termelése növelésével az évtized végére szeretne ismét önellátóvá válni, és megszüntetni az 1976 óta minden évben szükségessé váló olajimportot. Az ausztrál kitermelés jelenleg naponta 330 000 hordó, a felhasználás kétharmada. A jövőt illetően megoszlanak a vélemények, vállalati körök szerint a kormánynak növelnie kell az ösztönzőket, annak érdekében, hogy a hazai termelés az igények minél nagyobb hányadát képes legyen fedezni.

A kínai termelés

Miközben a nagy fogyasztórégiók országai általában növeln tudják majd az évtized folyamán önellátásuk szintjét, más termelők viszont kivitelük emelésével növelik a kínálati többletet a világpiacon. (Nem OPEC-tag olajtermelő még a Közel-Keleten, az arab országok között is található. Egyiptom például hamarosan naponta 1 millió hordó nyersolajat hoz majd a felszínre és e mennyiség egyharmadát exportálni kívánja. Oman termelése az egyiptomi szintnek mintegy harmada, nyilatkozatok szerint azonban a közeljövőben emelkedni fog. Az arab országok közül exportőrként számítani lehet az évtized közepén Szudán megjelenésére is.)

A fekete-afrikai országok közül Angola termelése könnyen megduplázódhat az elkövetkezendő három évben, míg a „kívülálló” Elefántcsontpart a közeljövőben alighanem elhagyja majd a kartelltag Gabont. Délkelet-Ázsiában Malaysia termelése a legjelentősebb (természetesen az OPEC-en kívül), naponta mintegy 300 000 hordó. A kínai olajtermeléshez a hetvenes évek második felében nagy reményeket fűztek, azonban a kibocsájtás csúcsát 1979-ben már a napi 53 000 hordós szinten elérte és azóta állandóan csökken.

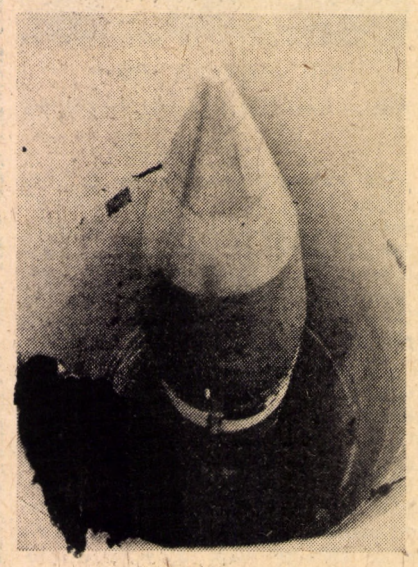
GONDA GYÖRGY — SZENTGÁLI PÉTER

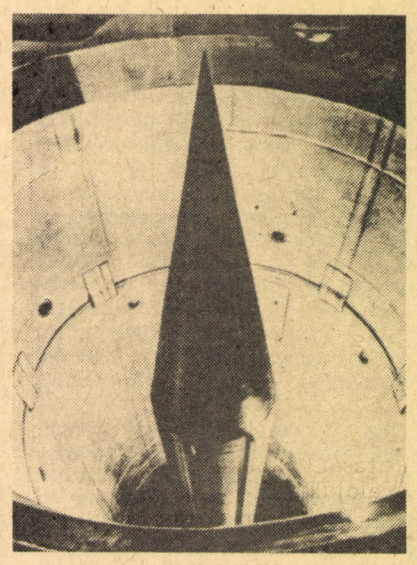
A rakétavita

Visszhang-visszhang Moszkvából

Az egyenlőség alapján

„Teljességgel komolytalanok" azok a nyugati válaszok, amelyek az SZKP főtitkárának ünnepi beszédében foglalt új szovjet leszerelési javaslatokat gyakorlatilag már az elhangzás napján elutasították — mondotta Vagyim Zaglagyin, az SZKP Központi Bizottsága nemzetközi osztályának helyettes vezetője a Szovjetunió fennállásának hatvanadik évfordulója alkalmából rendezett ünnepségek befejeztével tartott sajtóértekezletén. Végezetül azonban derűs nyugalommal hozzáfűzte: a Szovjetunió reméli, hogy nem ez lesz az utolsó szó ebben a kérdésben.

AMERIKAI RAKÉTA – SZOVJET RAKÉTA

A Szovjetunió kész bármilyen ésszerű javaslat megfontolására

Andropov javaslatai

Jurij Andropov beszédében világosan fogalmazott, kezdeményezése logikus folytatását alkotja az eddigi szovjet állásfoglalásoknak, de figyelembe vesz bizonyos nyugati javaslatokat is. Andropov javaslatot tett egyrészt arra, hogy a jelenlegi szovjet közép-hatótávolságú rakéták, az úgynevezett eurorakéták számát a mostani állománynak mintegy harmadára, azaz hozzávetőleg ezerről körülbelül háromszázra csökkentsék, de tovább is ment ennél a korábban már elhangzott javaslatnál, amikor rámutatott: a Szovjetunió arra is kész, hogy Európában mindössze annyi rakétát tartson meg, amennyivel Franciaország és Nagy-Britannia rendelkezik — ez pedig mintegy 160 szárazföldi, illetve tengeralattjáróra szerelt ilyen fegyvert jelent. A hadászati nukleáris fegyverek terén Jurij Andropov beszédében 25 százalékos csökkentést javasolt, mégpedig nem csupán a hordozóeszközök tekintetében, hanem a robbanótöltetek számát illetően is kész a Szovjetunió a megállapodásra.

Andropov azt is hangsúlyozta: a Szovjetunió kész bármilyen észszerű, a paritás, az egyenlőség és az egyenlő biztonság elveit tiszteletben tartó javaslat megfontolására, de csakis olyan javaslatokkal hajlandó foglalkozni, amelyek ezekkel az elvekkel összhangban állnak.

A főtitkár egyben figyelmeztetett arra: a Szovjetunió semmilyen körülmények között sem engedi veszélyeztetni maga és szövetségesei biztonságát, nem engedi megbontani a fennálló katonai egyensúlyt.

Az új szovjet javaslatokra adott első nyugati elutasító válaszokat a szovjet sajtó „elsietettnek" és „felületesnek" minősíti. A moszkvai lapok azt hangsúlyozzák, hogy a számos tartalmas szovjet javaslatra gyakorlatilag nem érkezett eddig érdemi válasz. Az igen messzemenő szovjet javaslatokra adott ama nyugati reagálás, amely az Andropov-beszédben foglaltak mélyebb tanulmányozása nélkül, úgyszólván „visszakézből" született, arra enged következtetni, hogy az elsőrendű cél a NATO nyugat-európai rakétatelepítési tervének mindenáron történő végrehajtása.

A Krasznaja Zvezda, a szovjet hadsereg lapja úgy véli: e tekintetben sajátos munkamegosztás alakult ki Washington és a nyugat-európai kormányok között: Washington igyekszik akadályozni a genfi tárgyalások előrelépését, nehogy az itt születő megállapodás elejét vegye a nyugat-európai rakétatelepítéseknek, közben a nyugat-európai kormányok igyekeznek végrehajtani a telepítés előkészületeit.

Általános jelentőségű

A Pravda egyébként január 2-án igen terjedelmes szerkesztőségi cikkben tárta olvasói elé, valójában mi is történik a genfi tárgyalásokon. A cikk mindenekelőtt azt hangsúlyozza, hogy a tárgyalások messze túlmutatnak a két ország, a Szovjetunió és az USA kapcsolatainak kérdéskörén és lényegüket tekintve globális jelentőségűek. A lap ismételten aláhúzza, hogy a remélhetőleg megszülető megállapodás kizárólag az egyenlőség és az egyenlő biztonság elveinek talaján jöhet létre és figyelmeztet: hiú remény lenne azt hinni bárkinek is, hogy egyoldalú előnyre tehet szert a Szovjetunióval szemben.

A Pravda emlékeztet arra, hogy az 1979-ben aláírt — bár az Egyesült Államok által nem ratifikált — SALT—2-egyezmény már leszögezte: a két fél különböző összetételű hadászati erői között globális egyensúly áll fenn. Reagan elnök 1982 májusában elhangzott javaslatai éppen ezt a meglevő egyensúlyt hagyták figyelmen kívül, ezért elfogadhatatlanok. Az SZKP lapjának szerkesztőségi cikke ismételten megállapítja, hogy az amerikai közelítés a leszerelés kérdéseihez valójában nem konstruktív.

Ugyancsak a Pravda egy néhány nappal korábbi cikkében elemezte a szovjet javaslatokat, illetve az ezekre eddig érkezett elutasító nyugati válaszokat. Ismét hangsúlyozta: az Egyesült Államokkal a Szovjetunió Európában akár a tényleges nullamegoldásra is készen áll. Azt azonban senki sem várhatja el, hogy figyelmen kívül hagyja a történelmileg kialakult tényt, hogy a kontinensen Franciaország és Nagy-Britannia is rendelkezik közép-hatótávolságú nukleáris rakétákkal, amelyek minden bizonnyal elsősorban a Szovjetunió felé irányulnak.

A Pravda sarkított fogalmazása szerint most „vagy megállapodás jön létre, vagy a kieléződött és veszélyes nukleáris szembenállás évei következnek", ugyanakkor reményének ad hangot, hogy a Nyugat komolyan fontolóra veszi a szovjet javaslatokat.

A Lityeraturnaja Gazeta hasábjain Kobis, a lap kommentátora arra mutat rá: az amerikai katonai előkészületek célja tulajdonképpen az, hogy a Szovjetuniót olyan fegyverkezési hajszába vonják be, amely megakadályozná a Szovjetunió kitűzött gazdasági céljainak megvalósítását. Az amerikaiak nem a szovjet rakétáktól és tankoktól félnek — írta Kobis — hanem a Szovjetunióban folyó gazdasági, társadalmi és kulturális építő munka előrelépésétől.

Kobis úgy fogalmazott, hogy az amerikai elnökök közül néhánynyal az a baj: azt hiszik, a történelem hivatalba lépésükkel kezdődött.

Elhamarkodott válaszok

Miután a Szovjetunió mind szavakban, mind pedig tettekben kifejezésre juttatta, hogy semmiféle diktátumot nem enged magára kényszeríteni, és nem engedi megbontani a katonai erőegyensúlyt, a fegyverkezési hajszát folytató minden amerikai lépés újabb súlyos veszélyeket rejt magában.

A Moscow News című, angol nyelvű moszkvai hetilap január 2-i számában tételesen kitér néhány, az elutasító válaszokat alátámasztó nyugati érvre.

A felületes és elhamarkodott válaszok arról tanúskodnak — írja ez a lap —, hogy a NATO-országok vezetői igyekeznek minél jelentéktelenebb színben feltüntetni a szovjet javaslatokat és a fiókba süllyeszteni azokat. Sem Nagy-Britanniát, sem Franciaországot nem kényszeríti senki arra, hogy akár részt vegyen a genfi tárgyalásokon, akár más összefüggésben csökkentse fegyverzetét. Ugyanakkor viszont a Szovjetunió nem hagyhatja figyelmen kívül e fegyverek létének tényét. Az Egyesült Államok az új szovjet javaslatok hallatán aggodalmának adott hangot távolkeleti barátai, például Japán miatt. Ezzel kapcsolatban a lap nyomatékosan leszögezi: ennek semmi köze sincs azokhoz a tárgyalásokhoz, amelyek az európai fegyverzetekről és csakis azokról folynak. A nyugatnémet vezetők reagálását illetően a lap rámutat: szó sincs arról, hogy a Szovjetunió javaslataival közvetlenül vagy közvetve elismerte volna, hogy fölényben van a Nyugattal szemben, hiszen olyan más javaslatokat is előterjesztett ezekkel egy időben, amelyek éppenséggel a paritás állandó fenntartását célozzák.

Nyilatkozat nyomában

A nyugati sajtóban nem sokkal Jurij Andropov ünnepi beszédének elhangzása után többen azt írták, hogy a jelek szerint a Szovjetunió magához ragadta a kezdeményezést. Fokozottan így látják ezt azok, akik itt naponta olvassák a szovjet lapokat, nézik a szovjet tévéhíradót, hallgatják a rádiót és általában figyelemmel kísérik a moszkvai eseményeket.

Újra és újra elhangzik: a Szovjetunió kész bármilyen ésszerű, az egyenlőség és az egyenlő biztonság elveit tiszteletben tartó leszerelési javaslat megfontolására.

A szovjet javaslatok összhangban állnak mind ezekkel az elvekkel, mind pedig az Egyesült Államokkal eddig kötött megállapodásokban foglaltakkal. Moszkva elvárja, hogy javaslatait őszintén tárják a többi ország közvéleménye elé és őszintén, komolyan, alaposan megfontolják azokat.

Gyakorlatilag minden, e kérdésekkel foglalkozó cikk idézi Andropov ünnepi beszédének azt a részét is, amely szerint a Szovjetunió semmilyen körülmények között nem engedi veszélyeztetni saját és szövetségesei biztonságát, megbontani a katonai egyensúlyt, és ha rákényszerítik a fegyverkezésre, minden egyes amerikai fegyverrel saját megfelelő fegyvereit fogja szembe állítani.

Jurij Andropov az elmúlt esztendő végén interjút adott Joseph Kingsbury-Smith amerikai újságírónak, amelyben még egyszer felvázolta a szovjet javaslatok lényegét és ismételten hangsúlyozta: megvan a lehetőség a megállapodásra, hiszen az új szovjet javaslatok is olyan megoldást tartalmaznak, amely nem sérti egyik fél érdekeit sem, és ugyanakkor mindkét fél fegyverzeteinek radikális csökkentését, az egyensúlynak az eddiginél lényegesen alacsonyabb szinten való megőrzését szolgálják.

„Jó lenne remélni, hogy az Egyesült Államok erre az igazságos, konstruktív javaslatra adott válaszában jó szándékról tesz tanúbizonyságot" — mondotta ebben az interjúban az SZKP főtitkára.

HORVÁTH JÚLIA

Az olajpénz útja

Kuvait részvényeket vásárol

Mit jelent „száz lábon állni”

Nem kis meglepetést keltett az OPEC októberi kiadványában közzétett bejelentés, amely szerint a kőolajkartell tagállamainak összesített fizetési mérlege az év végén várhatóan 9,5 milliárd dolláros hiányt mutat majd! A szokatlan hírrel szinte egy időben értesült a világ egy nagyszabású pénzügyi tranzakció részleteiről: Kuvait, illetve az ország állami olajvállalata felvásárolta a nyugatnémet vegyipari konszern, a Hoechst részvényeinek egynegyedét.

A hetvenes évek második felében a 13 tagországot tömörítő OPEC olyan mesés olajjövedelmekre tett szert, hogy a pénzek visszaáramoltatása a világgazdaságba a nemzetközi bankvilágnak jelentős gondokat okozott. Az évente mintegy 200 milliárd dollár összegű fizetésimérleg-többlet az OPEC-országok többsége számára lehetővé tette nemzetgazdaságuk korlátlan fejlesztését. Különösen a szervezet arab tagállaimaiban születtek nagy ívű gazdaságfejlesztési tervek.

A fejlődés üteme és mértéke természetesen eltérő az egyes országokban, hiszen az OPEC olajban leggazdagabb országai — Szaúd-Arábia, Kuvait, az Egyesült Arab Emírségek, valamint a délamerikai Venezuela — más pénzügyi lehetőségekkel rendelkeznek, mint a „fekete arany” kisebb exportálói.

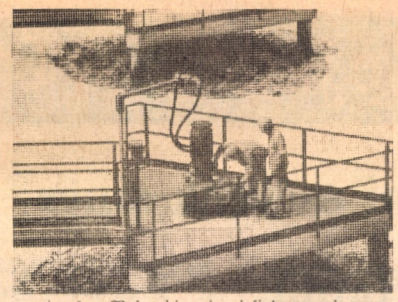
Az OPEC-tagok „üzletmenetében” az első igazán komoly gondok 1980-ba jelentkeztek. A nyugati gazdaságokat sújtó recesszió, az energiatakarékos technológiák kifejlesztése, az olajon kívüli energiaforrások reneszánsza számottevően visszavetette az olajkeresletet. A megváltozott piaci viszonyok eredményeként a bécsi székhelyű szervezet kénytelen volt hosszabb időre befagyasztani az árakat, sőt az árak zuhanását elkerülendő, tagjai számára termelési „fejadagokat” megállapítani. (Érdemes megjegyezni, hogy napjainkban az olajpiac a vevők piaca lett — tehát gyakorlatilag a vásárlók diktálják a feltételeket —, ezért is szegi meg az exportőrök egy része nyílt vagy burkolt árengedménnyel a 32 dolláros hordónkénti egységárat, valamint a kitermelési kvótákat.)

Az olajkereslet csökkenését az OPEC tagállamai bevételeik alakulásában jócskán megérzik. A petrodollárfolyam apadása Líbiában, Nigériában, Iránban napi gazdálkodási zavarokat idézett elő.

A szervezet országainak összesített fizetési többlete 1980-ban még 108 milliárd dollár volt, tavaly a mérleg „csak” 53 milliárdos aktívumot mutatott, s idén — az előrejelzések szerint — a 60-as évek első fele óta először, megjelenik a hiány! (Több neves nyugati bank közgazdásza szerint a hiány elérheti a 15 milliárd dollárt is.)

Az idei első félévben az OPEC országaiban 470 millió tonna kőolajat hoztak a felszínre, 23 százalékkal kevesebbet, mint 1981 első hat hónapjában. Részesedésük a világ kőolajtermelésében az elmúlt évtized második felének 52 százalékáról 34,7 százalékra esett vissza. Ezek után nem kelthet meglepetést, hogy csak Szaúd-Arábia, Kuvait, az Emírségek, Katar és talán Irán számol többlettel a folyó fizetési mérlegben.

Szaúd-Arábia egyelőre csak kis mértékben kénytelen módosítani harmadik fejlesztési tervét, s a hangsúlyt a mennyiségi változásokról a minőségiekre helyezi át. Kuvait, Katar és az Emírségek a bevételek csökkenésére a fejlesztés lassításával válaszolnak. (A bevételcsökkenés ellenére viszont egyelőre nem mérséklődött az olajországok hatalmas behozatala, de meglehet, hogy rövidesen importvisszafogásra kényszerülnek.)

OLASZ HOECHST-HIRDETÉS

„Részvénykeringő”

A kőolajexportálók többségének nem kell tartania az elszegényedéstől, hiszen valutatartalékaik és a külföldön elhelyezett tőkéik összege — becslések szerint — 400 milliárd dollárra tehető. Amennyiben azonban a jelenlegi, számukra kedvezőtlen olajpiaci irányzat tartósnak bizonyul, hozzá kell nyúlniok tartalékaikhoz, illetve a jelenleginél erőteljesebb kölcsönfelvételi tevékenységet kell folytatniuk.

Míg a hetvenes években a nemzetközi bankvilág elsősorban a „tőkésített” olajpénzeket kölcsönözte ki a hitelt kérő országoknak és vállalatoknak, manapság már az OPEC-országok maguk is felvesznek kölcsönöket.

Londoni bankjelentések szerint a szervezet tagállamai egyre kevesebb pénzt helyeznek el a nyugati bankokban; míg 1980-ban az új betétek összege 42 milliárd dollár volt, tavaly ez a szám 3 milliárdra zuhant. Ugyanakkor 1981-ben az OPEC 4 milliárd dollár kölcsönt vett fel... Miután a kőolaj ma nem ígérkezik olyan biztos jövedelemforrásnak, mint korábban, várható, hogy a bevételcsökkenés ellensúlyozására több OPEC-tag külföldön „fiaztatja” majd meglévő pénzeit. Elsőnek Kuvait „ébredt”. Az Öböl menti kis ország már több éve igyekszik a „száz lábon állás” gazdaságpolitikáját megvalósítani oly módon, hogy olajjövedelmét nemcsak külföldi bankokban kamatoztatja, hanem tőkéjével módszeresen vásárol „jólmenő” cégek részvényeiből is.

Az elmúlt négy esztendőben Kuvait a következő vásárlásokat hajtotta végre: megvásárolta a nyugatnémet Daimler-Benz járműipari vállalat részvényeinek 14 százalékát, 20, illetve 25 százalékos részesedésre tett szert az ugyancsak NSZK-beli Metallgesselchaft, valamint a Korf Stahl kohászati vállalatokban. Jelentős tulajdonosi részesedést szerzett a Volkswagen brazíliai leányvállalatában, a „nagy fogásra” azonban az Egyesült Államokban került sor. A kuvaiti olajvállalat (KPC) tavaly októberben 2,5 milliárd dollárért megvásárolta a kaliforniai Santa Fé International kőolaj- és földgázkitermelő óriásvállalatot. Mivel a kaliforniai cég korábban 300 millió dollárért ellenőrzés alá vonta a Braun mérnöki tervezővállalatot, Kuvait a Santa Fé tulajdonjoga révén mind a kitermelésben, mind pedig a feldolgozásban korszerű amerikai műszaki tudáshoz is hozzájuthat.

Az amerikai kereskedelmi minisztérium adatai szerint 3,5 milliárd dollár értékű amerikai részvénytőke van jelenleg kuvaiti kézben. Ebbe az adatba csak azokat a vásárlásokat számították bele, amelyekben a kuvaiti tőkerészesedés meghaladja a 10 százalékot. Szakértők véleménye szerint Kuvait újabban kizárólag a vegyiparban keres magának érdekeltséget, mert így bizonyos mértékig biztosítani tudja az olajkivitelt a feldolgozás számára. Ráadásul maga Kuvait is nagy olajfinomító- és feldolgozóipart épít ki, tehát a nyugati vegyipari konszernekkel való összefonódás révén nemcsak technikára, hanem a piac némi ellenőrzésére és befolyásolására is szert tud tenni. (A tőkés országokban a szervesvegyipar egyes ágazatai válsággal, nagymértékű kapacitásfelesleggel küszködnek. Nem lehet kizárni azt a kuvaiti lehetőséget sem, hogy a részesedésszerzéssel saját kőolajfeldolgozó iparának is igyekszik helyet szorítani a szűkülő piacon.)

A legutóbbi kuvaiti részvényvásárlás ugyancsak nagy feltűnést keltett. A KPC megvásárolta a világ második legnagyobb vegyipari vállalatának, a Hoechstnek egy részét. Az óriáscég 2,35 milliárd márkányi összes részvényeinek csaknem egynegyede került kuvaiti tulajdonba, s ezzel a Hoechst részvényeinek összesen 33 százaléka „hagyta el” az NSZK-t.

Úgy látszik, a KPC most sem csinált rossz üzletet. Az év első felében a Hoechst forgalma 5 százalékkal haladta meg a tavalyi év azonos időszakáét, s a második felévre további fellendülést várnak. A hazai eladások csökkennek ugyan (szoros összefüggésben a nyugatnémet konjunktúra kedvezőtlen alakulásával), a külföldi eladások azonban ütemesen növekednek, s számítani lehet arra, hogy a részvényenkénti 7 márkás osztalékot a tavalyi évhez hasonlóan idén is ki tudják majd fizetni.

Kuvait előrelátó, a vagyonnal jól sáfárkodó pénzpolitikáját a befektetések területén a többi olajexportáló ország is igyekszik követni. A többiek ugyan ma még óvatosabb és kisebb mértékű beruházásokat hajtanak végre külföldön, de nem kétséges, hogy a jövőben a tehetősebb olajállamok is mind fokozottabban kapcsolódnak majd be a „részvénykeringőbe”. Idén várhatóan 14 milliárd dollárra rúg az OPEC-országok külföldi beruházásaiból származó hozadék. Ez az összeg a jövőben fonos szerepet játszhat egyensúlyi helyzetük alakulásában.

A már idézett októberi OPEC-kiadvány nem látja borúsan a jövőt. Az idei 227 milliárd dolláros olajbevétel jövőre — véleményük szerint — elérheti a 243 milliárd dollárt.

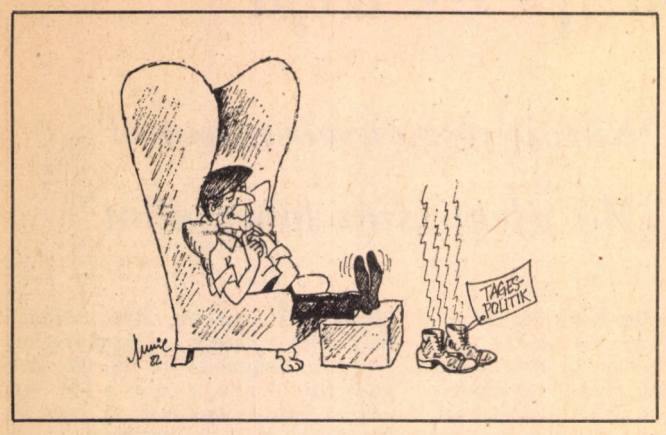
Az OPEC-pénzek leapadása mind a nemzetközi pénzvilág, mind pedig az érintett államok számára új jelenség. Egyelőre nem lehet számítani a még mindig mesés vagyonok lényeges gyarapodására, inkább a csökkenés, vagy a stagnálás lesz a jellemző az elkövetkező néhány évre.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

HÍRHALOM

Sandro Pertini, a párizsi Canard Enchaîné egyik legrégibb olvasója. 1920-ban fizetett elő a „Leláncolt Kacsá”-ra. Igen kedveli a lapot, ezért a minap meghívta Rómába a Quirinale-palotába a párizsi szatirikus hetilap szerkesztőit. (Canard Enchaîné) ■ A svájci Luzern egykori börtönét, a Sedelt átadták a helyi fiatalságnak, hogy rockzenét játszhassanak a rácsok mögött (Weltwoche) ■ Sztravinszkij „Sacre du Printemps”-jének eredeti kottáját 330 000 fontért vásárolta meg a Sotheby egy aukcióján Otto Haas, londoni kézirat-kereskedő. Ugyanő egy Bach-kantátáért 209 000 fontot adott. (The Times) ■ 1982-ben a világ gépkocsigyárai 5,3 százalékkal kevesebb személyautót állítottak elő, mint az előző évben. A kocsik száma éppen hogy meghaladta a 25 milliót. (Data Resources) ■ Az idei cannes-i filmfesztiválon, amelyet már az új fesztiválpalotában rendeznek meg, nem a filmkritikusok dönthetnek az „Arany Pálma” odaítéléséről, hanem a filmalkotók. (Le Monde) ■ II. Erzsébet angol királynő személyi testőre „családi okok miatt” visszaadta megbízatását. A Scotland Yard közölte, hogy ezután a királynő védelmét nem egyetlen ember, hanem rendőrtisztek csoportja látja el. A feladat túl nagynak bizonyult egyetlen testőr számára. (Sun) ■ Aga Khan herceg, az iszmaeliták, e 15 millió lelket számláló vallási közösség vezetője körútra indult indiai, bangladesi és szingapúri híveinek meglátogatására. Aga Khan 25 éve az iszmaeliták imámja. (Figaro)

HELMUT SCHMIDT – MA

A napi politika gondjait letévén

(Frankfurter Rundschau)

Háborúság 0,125 mm miatt

Süddeutsche Zeitung

New York valósággal hadat üzent Connecticut államnak. A „háborúság" következményeként egyes New York-i metróutasok rendőrkézre kerültek. Mindez 0,125 milliméter miatt!

Ez a kis különbség egyrészt a connecticuti autópályák használatánál bevezett új fémérmék, másrészt a New York-i metró érméi között mutatkozik. Az alig észrevehetően nagyobb connecticuti érmék csak 17 és fél centbe kerülnek, viszont beleillenek a New York-i metro forgatható rúdjai előtti nyílásokba — ennek aztán hamar híre ment. Érthető mód, hiszen a metróérme 75 centbe kerül, a connecticuti érmével tehát szép pénzt lehet megtakarítani.

Amikor a televízióban nagy riport foglalkozott ezzel az új kereseti forrással, New York város felelősei rádöbbentek, hogy a metró egyhamar kisiklik — legalábbis pénzügyileg. Edward Koch polgármester azonnali rendőri beavatkozást rendelt el. A rendőrök a központi pályaudvar bejáratainál ellenőrizték, mi van az utasok kezében. Az első nap tíz bűnöst értek tetten, a második nap már csak hármat, aki nem oda való fémérmét akart bedobni.

Connecticut hatóságai visszautasították, hogy vonják be a maguk érmeit. „Ez New York problémája" — válaszolták. Az utóbbi hetekben 1,6 millió érmét adtak el, összesen 3 milliót fognak kiadni.

A New York-i rendőrök által előállított ügyeskedőkre 500 dollár pénzbüntetés vagy hathónapi szabadságvesztés vár.

Szó van arról, hogy New York visszatér a régi metróérmékhez, amelyeknek a közepén egy Y formájú lyuk volt. Ezeket az érméket még akkor használták, amikor egy metróút 50 centbe került. Milliószám van még ilyen érme raktáron. Cserében az új New York-i érméket a város esetleg eladna Connecticut államnak.

Katolikusok 2000-ben

Kölnische Rundschau

A Ferences-rendiek bonni központja kiadta kutatásainak eredményét, amely a katolikus egyház számadatainak jelenlegi vizsgálatán és azok jövőbeli prognosztizálásán alapul. A bonni misszió szerint a katolikus egyház jelen pillanatban hatalmas változások előtt áll: 2000-ben már csak a katolikusoknak 30 százaléka él majd a nyugati világban; ám majdnem 70 százalékuk a harmadik világ fejlődő országainak lakója lesz. Egyetlen évszázad alatt elképzelhetetlen változás állt be ezen a téren. 1900-ban még a világ katolikusainak 77 százaléka a nyugati világnak nevezett országokban élt és csak 23 százalékuk lakott a déli félgömb szegény országaiban. 1970-ben ugyanez az arány már 51:49 volt és minden bizonnyal ma, az 1980-as évek elején több katolikus él a harmadik világban — elsősorban Brazíliában és Dél-Amerika más országaiban, mint Európában és Észak-Amerikában.

„Semmi esélyük sincs"

DER SPIEGEL

Richard Garwin 54 éves amerikai fizikus már több amerikai elnök tudományos tanácsadója volt, és az MX-rakétarendszer legbefolyásosabb bírálói közé tartozik.

— Garwin úr, az MX-rakétarendszer valóban olyan ostoba, mint ahogyan állítják?

„Még annál is ostobább. Tudja, hogy egy atomháborúban mennyi ideig maradnának fenn ezek a rakéták? Talán 30 percig, legfeljebb néhány óráig. Még az elnök tanácsadói is tíz órát mondanak."

— Ami azt illeti, drága ostobaság.

„Az MX-ek még a silókból sem kerülnek ki. Olyan sűrűn állnak egymás mellett, hogy elég néhány nukleáris robbanás a silók fölött, és a lyukakban ragadnak. A szovjeteknek több lehetőségük van: bombáikat a silók fölött, a levegőben gyújthatják meg, s akkor repülés közben találják el az MX-eket, vagy öt kilométerrel a »dense pack« fölött robbanthatnak. Így nem semmisítik meg ugyan a silókat, de valamikor azért ki kellene nyitnunk az ajtókat."

— Ön szerint a szovjetek kifejleszthetnek-e olyan fegyvert is, amely előbb behatol a földbe, és csak azután robban?

„Természetesen. A Pentagon szakértői azt állítják ugyan, hogy a szovjetek csak a kilencvenes években jutnának el idáig, de az ő jövendöléseik tegnapi adottságokon nyugszanak. Ha a szovjeteknek új rendszereket kell kifejleszteniök, akkor ezt nagyon gyorsan képesek végrehajtani. Én előre megmondom: nagyjából addigra lesznek készen, amikor mi az MX-eket rendszerbe állítjuk. Ám az a véleményem, hogy semmi újat nem kell kifejleszteniök. Egyszerre száz robbanófejet küldhetnek például a silók fölé, s jelzések útján a másodperc tört része alatt robbanthatnak. Ez elég."

— Ezek szerint ezt a másodperc tört részére osztott menetrendet nem is kell betartani?

„A szovjetek tudják ezt, és mi is tudjuk. És ha eddig nem fejlesztették ki, akkor most fogják megtenni."

— Nem létezik tehát olyan rendszer, amellyel meg lehetne védeni az MX-eket?

„De igen, a tengeralattjárókon. Egy kollégám és jómagam 1980-ban ezt ajánlottuk a Pentagonnak egy tanulmányban."

— Az elnök tanácsadói és a Pentagon tábornokai ismerik az ön érveit, miért nem látnak hozzá egy ilyen rendszer kiépítéséhez?

„Már évek óta dolgoznak az MX-en, most már be akarják fejezni. Egyszer azt mondták, szükségük van az MX-re, és most ki is fejlesztik, noha hazudniuk kell azért, hogy megtartsák az MX-et. A légierő egyébként szívesen marad benne a rakétaüzletben."

— Az MX-eknek néhány éven belül képessé kell válniuk arra, hogy eltalálják a szovjet silókat.

„Én már egyszer bebizonyítottam, hogy a mi MX-einknek semmi esélyük sincs arra, hogy kimásszanak silóinkból. És ezen kívül valami nincs itt rendjén. 1981 októberében Reagan a Trident—2 típusú rakéták kifejlesztése mellett döntött. Ezek a rakéták tengeralattjárókon vannak elhelyezve, és képesek a silók eltalálására. Mire az MX-ek bevetésére készen állnak, ezek a rakéták is elkészülnek. Ezenkívül létezik a Minuteman. A Minuteman rakétákat a szovjetek csak nehezen tudnák eltalálni, mert a silók, amelyekben el vannak helyezve, nagyon messze vannak egymástól és mert több Minuteman létezik, mint amennyi MX fog a rendelkezésünkre állni. A szovjeteknek több ezer atomrakétát kellene kilőniük, hogy eltalálják őket."

— Csakhogy a Minuteman elavult fegyver. Egyesek szerint a Minuteman rakétákat még csak ki sem próbálták, mert több hadgyakorlat során ki sem jöttek a silókból."

— A Minutemant három év leforgása alatt korszerűsíteni lehetne. Találati biztonságát jelentősen fokozhatnánk. Ez legfeljebb 4 milliárd dollárba kerülne, szemben az MX-re fordítandó 26 milliárddal."

— Ha Ronald Reagan most tanácsot kérne öntől, mit mondana az elnöknek?

„Le az MX-szel!"

Napelemek sorozatgyártása

ORBIS CSEHSZLOVÁK ÜGYNÖKSÉG PRAHA

Napunk szinte kimeríthetetlen energiaforrás. Hasznosítására az utóbbi évtizedekben egyre több országban törekednek. A természetnek ezt a gazdag ajándékát eleinte csak vízmelegítésre használták — elsősorban a mezőgazdaságban és a háztartásokban. E közben egyértelműen bebizonyosodott, hogy a napkollektorokkal történő vízmelegítéssel nagy mennyiségű villanyáram takarítható meg, ami igen fontos szempont az energiaválság közepette.

Csehszlovákiában már több évvel ezelőtt megkezdődött a napenergia felhasználása. A vízmelegítés céljait szolgáló napkollektorok kialakításával és gyártásával a csehszlovák kormány két évvel ezelőtt az érsekújvári Elektrosvit Vállalatot bízta meg.

A vállalat kutatócsoportjai hozzáláttak a napelemrendszerek kifejlesztéséhez, s ezzel egyidejűleg megtervezték a napkollektorok használatához szükséges többi berendezést is, így azokat a tartályokat, amelyekben a napelemek által összegyűjtött hővel felmelegítik a vizet.

Az érsekújvári mérnökök és a technikusok fejlesztették ki annak a napelemrendszernek a prototípusát is, amelyet az idén mutattak be Nyitrán, az AGROKOMPLEX '82 országos mezőgazdasági kiállításon. A rendszer sorozatgyártását jövőre kezdik meg, s a gyártmányokat a prelouci Agra kereskedelmi vállalat hozza forgalomba.

A kutatók jelenleg olyan napkollektor kifejlesztésén dolgoznak, amelyet ház-, kert- és víkendház tulajdonosok hasznosíthatnak a jövőben.

Mivel Csehszlovákiában nem egyenletes a napsugárzás, a kifejlesztett vízmelegítők időszakonként más energiaforrásokból is táplálhatók. Ha kicsi a napfény erőssége, akkor a berendezés automatikusan kapcsol át villanyfogyasztásra, s ha a víz hőfoka eléri a kívánt szintet, önműködően kikapcsol.

A napelemrendszer 20 darab napkollektorból áll. A 4 milliméter vastagságú üveglapokat vaslemezrámába helyezték. Az üveg felületén megtapadó hő elvezetésére 1 milliméter vastag, feketére festett vaslemez szolgál.

A berendezés fontos tartozéka a tartály, amelynek befogadóképessége 1200 liter. Ez a mennyiségű víz a napkollektorral naponta kétszer melegíthető fel 70—80 Celsius-fokra. A tartály fala kívülről szigetelt, hogy jól megtartsa a meleget. A hideg víz beáramlása az alsó nyíláson történik.

Az Elektrosvit Vállalat az előzetes tervek szerint 1983-ban 10 000 négyzetméter, 1985-ben pedig már 50 000 négyzetméternyi napkollektort gyárt.

Kényszer

Kegyelet nélkül

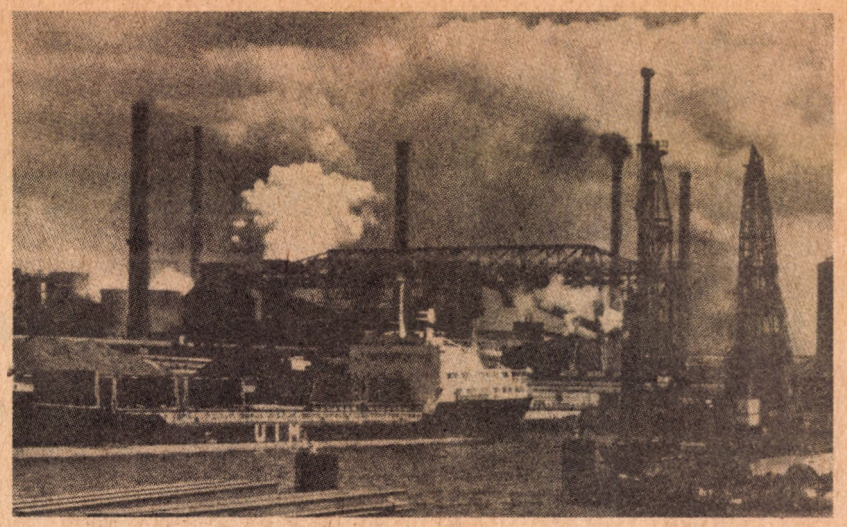
A tartós gazdasági válság a tőkés világban 1982-ben nemcsak a kisüzemek és kisvállalkozások százezreit rázta meg, illetve juttatta csődbe, hanem komoly csapást mért számos tőkeerős, patinás világcégre is. A „megrogygyant", vagy a csőd szélére került óriás cégek mellett mind több nehézséggel kényszerültek szembenézni az állami vállalatok is. Kétségtelen, hogy az angol Laker légitársaság, vagy az NSZK-beli AEG-Telefunken elektronikai cég látványos tönkremenetele nagyobb érdeklődést és figyelmet váltott ki, mint az állami szektor nehézségei, pedig a köztulajdonú vállalatok számára sem volt könnyű a tavalyi év. Miután az állami vállalatok sem vonhatják ki magukat az elhúzódó gazdasági visszaesés hatásai alól, megsegítésük, megerősítésük egész Nyugat-Európában napirendre került.

Menteni a menthetőt

Kontinensünk nyugati felének néhány országában — Franciaország, NSZK, Olaszország, Ausztria, Svédország — meglehetősen erős az állami szektor. A Közös Piac tagországaiban az állami vállalatok állítják elő a bruttó társadalmi termék 10 százalékát. Természetesen országonként nagy a „szóródás". A gáz-, a víz-, valamint az áramellátás, a városi és távolsági közlekedés állami irányítás alatt áll, s ezek az ágazatok igazán nem lehetnek pusztán a versenyképesség tárgyai, hiszen a szolgáltatásoknak ráfizetés esetén is zavartalanul működniük kell. A közlekedés és a közüzem tehát általában „kötelezően" állami tulajdon. Ugyanez vonatkozik a bányászat, a vegyipar, a kohászat és a gépgyártás egy jelentős részére, s tulajdonképpen ezek az ágazatok tekinthetők az „igazi" állami szektornak.

Az állami szektor különösen a 60-as években erősödött meg Nyugat-Európában. Ekkor a magántőke még nem volt elég erős e hallatlanul beruházásigényes ágazatok felfejlesztéséhez, de az is kétségtelen, hogy az erős állami ipar létrejöttében fontos szerepet játszott a központi munkahelyteremtő szándék. Miután az állami vállalatok is a piac hatásai alatt működnek, nem mentesek a kockázat és a felelősség vállalásától, a dekonjunktúra náluk is valójában hasonló megrázkódtatásokat idézett elő, mint a magáncégek esetében.

Az állami vállalatok helyzetét két további tényező is nehezíti. Egyrészről több millió dolgozónak kell megélhetést biztosítaniuk, másrészről az állami ipar főleg

HOLLAND ACÉLMŰ (IJMUIDEN)

Komoly csapás számos tőkeerős, patinás világcégre is

az úgynevezett válságágazatokban — acélgyártás, hajóépítés, olajvegyészet — tevékenykedik. A tulajdonos, vagyis az állam fokozott felelősséggel tartozik vállalatai dolgozóinak munkahely-biztonságáért, ezért a kincstárnak válság esetén segítenie kell. Nehéz viszont olyan ágazatokat tartósan segélyezni, amelyek egyre kevésbé állják a versenyt.

Gondpanoráma

Ebben a helyzetben nem marad más, mint menteni a menthetőt, vagyis a szűkös anyagi lehetőségek közepette életben tartani az állami szektort, amely mind több országban egyre gyengébb lábakon áll. Az állami ipar „elgyengülése" elsősorban nyugat-európai jelenség, hiszen az Egyesült Államokban a közületi szektor jelentősége elenyésző.

A legkevesebb támogatásra a Közös Piac országaiban a brit állami vállalatok számíthanak. A „vaslady" — hasonlóan az amerikai gyakorlathoz — csak igen szűk keretek között hajlandó a veszteséges állami ipar segítésére, noha így munkahelyek tíz- és tízezrei szűnnek meg. A brit kormány többször meghirdette az állami vállalatok kiárusítását, veszteség esetén tehát az állami tőke visszavonul, teret és lehetőséget enged a magánvállalkozásnak. Persze London azért ügyel arra, hogy valamilyen részesedése továbbra is maradjon a korábban „tiszta" állami vállalatokban: az állami olajvállalat termelő tevékenysége például fokozatosan magánkézbe kerül át, az értékesítői jogkör azonban továbbra is központi marad. Az utóbi hónapok érdekes fordulata, hogy a kormány — igaz, fogcsikorgatva — egyes esetekben megsegíti a tulajdonában levő vállalatokat, s a kiárusítás gyakorlatát inkább az állami érdekeltség csökkentése kezdi felváltani.

Egészen másként alakul a helyzet Franciaországban, ahol az állami ipar állítja elő a bruttó társadalmi termék 17 százalékát. Mitterrand elnök államosítási programja eredményeként az állami szektor megerősödött, állami kézbe került az acél-, az üveg-, a hajó- és az elektromosgépgyártás jelentős része. Ugyancsak számottevő az állam részesedése a francia repülőgép- és fegyvergyártásban. Korábban is állami tulajdonban volt az Elf-Aquitaine olajtársaság, a Renault gépkocsigyár és még számos világszerte ismert „márka". Az állami vállalatok népes táborát nemrégiben újabb vállalatbirodalmak gyarapították. Állami tulajdonba került többek között a Thomson—Brandt elektronikai cég (éppen most folytat tárgyalásokat a Grundig felvásárlásáról), az acél- és vegyipari érdekeltségekkel rendelkező Rhône—Poulenc és a Péchiney—Ugine—Kuhlman. (A szocialista kormány szerint az államosításokat az is indokolta, hogy az elmúlt hat évben a korábban államosított cégek beruházásai 50 százalékal emelkedtek, ugyanakkor a magánberuházások visszaestek.

Jelenleg a francia állami ipart is sújtja a recesszió. A kormány ezért úgy határozott, hogy két esztendő alatt összesen 20 milliárd frank támogatást nyújt az államkasszából a nehéz idők átvészelésére, illetve a termelési szerkezet kiigazítására.

Nehéz helyzetbe került az osztrák állami ipar is, amely igen komoly gazdasági tényező. A statisztikák tanúsága szerint a teljes osztrák termelés egyötödét az állami vállalatok adják. A jelentősebb szénbányák, a színesfémkohászati cégek, a vas- és acélipar, az olajbányászat és -feldolgozás, valamint egyes gépipari ágazatok tartoznak az erős állami szektorhoz, amely 1970 óta egy holding (ÖIAG) irányítása alatt áll. A holding közvetlenül nyolc nagyvállalatot irányít, többek között a világhírű Vöest-Alpine-t (ez egymaga adja az állami ipar termelésének egyharmadát), a Simmering—Graz—Pauker gépgyártó-, a Chemie Linz, valamint az állami olajtársaságot. A nyolc óriás vállalaton keresztül még igen sok kisebb cég kapcsolódik a holdinghoz, az állami tulajdon részeként.

Az osztrák állami ipar 1979-ig nyereséges volt, 1982-ben azonban az állami szektor deficitje már elérte a 6,25 milliárd schillinget. Hosszas viták után a kormány 3,5 milliárd schillinges pénzügyi „injekciót" adott gyorssegélyként az állami iparnak, ezt az összeget 1983-ban fizetik ki. Csakhogy a talpon maradáshoz még egyszer ekkora összegre volna szüksége az állami szektornak, egyelőre azonban a költségvetésből újabb támogatás nem futja.

Ausztriában — s ez vonatkozik a legtöbb nyugat-európai országra is — az állami ipar nemcsak saját foglalkoztatottainak nyújt munkaalkalmat, megélhetést. Az állami cégek ugyanis több ezer kisebb hazai vállalattal állnak rendszeres üzleti kapcsolatban. Az állami szektor részére történt szállítások értéke Ausztriában meghaladja a 25 milliárd schillinget; ezért, ha tartós zavarok támadnak az állami tulajdonú vállalatok üzletmenetében, sok más kis- és középüzem léte is veszélybe kerül.

Heves viták folynak Ausztriában is az állami ipar megsegítésének szükségességéről, vagy szükségtelenségéről. Sokan azt követelik, hogy az állam segítség helyett számolja fel a veszteséges ágazatokat, csökkentse a foglalkoztatottak számát, s küszöbölje ki a veszteségek okait. Az ellentábor legfeljebb azzal válaszolhat e kegyetlen, hatékonyságot követelő igényre, hogy az állami ágazatok hanyatlásának elsősorban külső okai vannak, hogy bizonyos, régebbi kulcsiparágak válsága világjelenség. Ráadásul nemcsak a belföldi kereslet lanyha, hanem igen nehezek a külpiaci értékesítési lehetőségek is a tartós dekonjunktúra miatt.

Nem rózsás a svéd állami ipar helyzete sem. Az új szociáldemokrata kormány átfogó programot jelentett be az állami szektor átszervezésére, s ehhez a költségvetés 4,4 milliárd koronát biztosít. A legnagyobb változások a 30 állami vállalatot tömörítő holdingban, a Statsföretagban várhatók. Az elképzelések szerint a holdingot felszabdalják, leválasztják, majd önállósítják — átszervezés után — a legveszteségesebb cégeket. Várhatóan kiválik a holdingból az állami olajtársaság, önállósul az ország fafeldolgozó ipara. Jelentős pénzügyi támogatást kap a bányászat és az acélipar is a Statsföretag keretein belül maradva. Megkezdődött a Svenska Varv hajógyár tevékenységének átszervezése, s a jövőben sor kerül a többi állami tulajdonban levő vállalat és ágazat „áramvonalasítására" is.

Északi tájakon maradva, a jelek szerint Norvégia a brit példát követi. Az állami olajvállalat, a Statoil már nem sokáig marad „egészben". Ugyan a komoly bevételeket biztosító olajcég reprivatizálásáról nincsen szó, de hamarosan sor kerül feldarabolására, s a jövőben — a magánvállalatokhoz hasonlóan — versenyeznie kell az olajkitermelési jogok elnyeréséért. Dániában is megindul a part menti olajbányászat. A kormány ugyan nem akarja teljesen a magáncégekre bízni a készletekkel való gazdálkodást, de nem is törekszik arra, hogy az állami olajvállalat többségi részesedésre tegyen szert.

Mentőövet dobni

A nyugat-európai országokban is többnyire mentőövet kérnek — és általában kapnak — az állami iparvállalatok. Az amúgy is termelési, értékesítési, s nem utolsósorban strukturális válsággal küszködő állami ipar napjainkban túlságosan is beépült az egyes országok gazdasági életébe ahhoz, hogy az állam — különösen a magas munkanélküliség időszakában — hagyja őket sorozatosan tönkremenni.

Kegyeletből azonban nem lehet megélni, ezért sürgetővé vált az állami ipar modernizálása, átszervezése. Az anyagi lehetőségek fényében napirenden van a veszteséges termékek kiiktatása, a gyártmányszerkezet korszerűsítése, az irányítási és értékesítési módszerek felülvizsgálata. Kérdés azonban, hogy az „újjászületési" folyamat milyen gyors lesz, az állami költségvetés manapság ugyanis nem bővelkedik tartós támogatásra és korszerűsítésre fordítható pénzeszközökben.

GONDA GYÖRGY—SZENTGÁLI PÉTER

Thaiföld

Feszültségzónában

Tábornokok és civilek „Csendes puccs" küszöbén?

Régóta folyó találgatások végére tett pontot a thaiföldi miniszterelnök, amikor a közelmúltban bejelentette: nem indul a négy hónap múlva esedékes országos választásokon. Korai lenne persze ebből azt a következtetést levonni, hogy Prem Tinszulanond elhatározta egy régebbi ígéretének valóra váltását és vissza akar vonulni a politikai életből. Sajátos módon ugyanis a thai alkotmány nem írja elő, hogy a mindenkori kormányfőnek egyúttal parlamenti képviselőnek is kell lennie. Jó néhány megfigyelő véleménye szerint a döntés inkább arról tanúskodik, hogy az egykori vezérkari főnök most sem hallgatott polgári tanácsadóira, akik — a főtiszti körökkel ellentétben — nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a demokratikus játékszabályok legalább formális tiszteletben tartásának. Ami pedig ismét óhatatlanul felveti a thaiföldi belpolitika legsúlyosabb kérdését: meddig monopolizálja még a hatalmat a hadsereg ebben a stratégiailag oly fontos országban?

Egyelőre természetesen kár lenne találgatni, hogy teljesül-e a bangkoki Chulalongkorn egyetem ismert politológusának a jóslata, amely szerint „csendes puccs" várható, ezúttal fegyverropogás nélkül, a kulisszák mögött. A korábban Prem tanácsadójaként is működő professzor szavai mindenesetre bombaként hatottak az 1983 júniusában esedékes választások közeledtével észrevehetően forrósodó politikai légkörben.

A jelenlegi parlament négy évre szóló mandátuma most áprilisban lejár s utána hatvan napon belül meg kell tartani a választásokat. A heves viták középpontjában az a kérdés áll, hogy a törvényhozó testület felsőháza, a 225 tagú szenátus elfogadja-e majd jogkörének alapos megnyirbálását. Április 21-én ugyanis hatályukat vesztik a kinevezett — tehát a hadsereg érdekeit érvényesítő — szenátus ideiglenes kiváltságai. Így többek között az a joga, hogy szavazhasson a költségvetésről vagy egy bizalmatlansági indítványról. (Az új parlamentben már a teljes hatalom a választott képviselők kezében lesz.)

A hadsereg aligha nézi majd tétlenül befolyásának háttérbe szorítását és ezért esély van arra, hogy vagy elnapoltatja a választásokat bizonytalan időre vagy pedig kierőszakolja, hogy továbbra is hatályban maradjanak a szenátus kiváltságai.

A tábornokok persze hevesen cáfolják az effajta feltételezéseket. A kormányfői posztra is esélyesnek tekintett Arthit, a hadsereg főparancsnoka újévi üzenetében határozottan leszögezte: a választásokat megtartják.

(Egy másik beszédében viszont nem zárta ki a katonák fellépésének lehetőségét a „stabilitás" védelmében — ami Thaiföld pucscsokkal tarkított legújabb kori történetének ismeretében — elég vészjóslón hangzik. Az országban 1976 óta a hadsereg gyakorolja a hatalmat.)

Így aztán sok múlik azon, hogy a jelenlegi kormánykoalícióban részt vevő pártok képesek lesznek-e versengésüket kordában tartani, hogy ne adjanak alkalmat a civil politikusokkal szemben mindig is gyanakvó tábornokoknak a közbelépésre. Premnek azonban mindkét tábor jóindulatára szüksége lesz, ha továbbra is kormányfő akar maradni.

Nem hagyhatók számításon kívül a gazdasági tényezők sem, amelyek jelentőségére a rizstermelő parasztok decemberi tiltakozó megmozdulásai is felhívták a figyelmet. Az ötmillió lakost számláló Bangkok és a szegénység sújtotta északi országrészek közötti ellentétet a Prem-kormányzatnak sem sikerült tompítania. A vidék fejlesztésére tett számtalan ígéret ellenére a beruházások jó része változatlanul a fővárosra és közvetlen környékére összpontosul. Széles rétegeget sújt az erős infláció. Pedig a thaiföldi gazdaság a világszerte tapasztalható recesszió közepette is komoly eredményeket mutathat föl. Növekedésének évi üteme tavaly is elérte a 6 százalékot, miután egy évtizedig 7 százalék körül mozgott. (A kivitel legjelentősebb hányadát az élelmiszer teszi ki, a thai rizsexport volumene az Egyesült Államokéval vetekszik az elsőségért.)

PREM MINISZTERELNÖK
A hadsereg aligha nézi tétlenül

ARTHIT FŐPARANCSNOK
„Kulcsország koncepció"

A jövőbe vetett remények záloga az a program, amelyet a Sziámi-öböl keleti partjának iparosítására dolgoztak ki. A terv a tengerfenékből nyerhető földgáz hasznosítására épül és egy hatalmas vegyipari bázis létrejöttével számol. A méreteit tekintve példa nélkül álló beruházástól a kormány szakemberei azt várják, hogy a cseppfolyósított gáz Japánba és Dél-Koreába szállításával évente egymilliárd dollár nyereségre lehet majd szert tenni. (S ezzel alaposan lefaragnák a külkereskedelmi deficitet.) Mások viszont amellett kardoskodnak, hogy a kitermelt földgázt teljes egészében a hazai igények kielégítésére fordítsák, ami csökkentené az importált energiahordozóktól való függőséget.

Hogy ennek milyen külpolitikai következményei lehetnek, arra jó példa a kínai kőolaj stratégiai szerepe. Prem novemberi pekingi látogatásának egyik legfőbb célja éppen az volt, hogy öt évre szóló olajszállítási egyezményt kössön vendéglátójával. (A kínaiak viszont ragaszkodnak ahhoz, hogy félévente állapodjanak meg a Kína által exportált mennyiségről.) Nem mintha a két ország viszonyának alakulása különösebb aggodalomra adna okot a bangkoki adminisztráció számára. A „kambodzsai kérdés" lényegileg azonos megítélése minden potenciális Peking—Bangkok ellentétet háttérbe szorít. A kambodzsai törvényes kormány megdöntése érdekében folytatott furcsa háború során a thai vezetők nemcsak megtűrik saját területükön a polpotista erőket, hanem a kínai fegyvereket is eljuttatják az üggyel-bajjal összetákolt kambodzsai „koalíciós kormánynak". Pedig a thaiföldi tábornoki kar egy része megkérdőjelezi az egyoldalú Kína-barátság célszerűségét.

A külpolitikai kérdésekben Premnél józanabb Kriangszak Csamanand, aki 1980-ban mondott le a kormányfői tisztségről, nemrég ismét figyelmeztetett, hogy Thaiföld nemzeti érdekeit is veszélyezteti az indokínai szocialista országokkal szemben tanúsított elvakult magatartás.

A bangkoki külpolitika megváltozásának azonban egyelőre nincsenek jelei; a vietnami csapatok részleges kivonását Kambodzsából a Prem-kabinet éppúgy nem értékelte, mint ahogy a hanoi diplomácia fokozott rugalmasságát sem óhajtja tudomásul venni. (S így következetesen elutasítja az indokínai államok javaslatát egy nemzetközi konferencia összehívására a kambodzsai helyzetről.) Hálából Peking bőkezű az ígéretekkel; a legutóbbi csúcstalálkozón Csao Ce-jang biztosította Premet, hogy egy „vietnami agresszió" esetén Bangkok számíthat Kína támogatására. Arról természetesen nemigen esett szó a nyilvánosság előtt, hogy Thaiföld északi és déli részén még mindig tevékenykednek a Peking által pártfogolt maoista gerillák.

Bizonyára ellenük is használni akarják majd azokat a korszerű fegyvereket, amelyek megvásárlásában Weinberger amerikai hadügyminiszterrel állapodtak meg a thai vezetők az elmúlt év végén. A még Brzezinski által kidolgozott „kulcsország-koncepció" jegyében az Egyesült Államok 1982-ben mintegy 80 millió dollár katonai hitelt nyújtott délkelet-ázsiai szövetségesének s ez az összeg az idén még magasabb lesz. Washington jól tudja, hogy ami Thaiföldön történik, annak az egész térség szempontjából kiemelkedő jelentősége van.

EGEDY GERGELY

EMLÉKEZTETŐ

A Machtergreifung, a „hatalom megragadása" 1933. január 30-án valójában még nem jelentett hatalomátvételt Hitler és a nácipárt számára. Bár az államelnök, Hindenburg kancellárrá nevezte ki Hitler Adolfot, a kormányban többségben voltak a mérsékelten jobboldali miniszterek. Ami pedig a parlamentet, a birodalmi gyűlést illeti, a náciknak 196 képviselői mandátuma volt (az 1932. novemberi választásokon kétmillió szavazatot és 34 képviselői helyet vesztettek), ugyanakkor 121 szociáldemokrata és 100 kommunista képviselő állhatott volna velük szemben — ha a baloldal egységes. A munkástömegek sok helyütt alakítottak közös antifasiszta bizottságokat, védelmi szervezeteket, de a két munkáspárt vezetői még az utolsó órában sem tudtak megegyezni.

Amikor Hitler átvette a kormányfői posztot, megígérte, hogy a parlamenti többség akaratának megfelelően fog kormányozni, pár nappal később azonban rávette az államelnököt, hogy a Reichstagot feloszlassa. És még az új, március 5-re tervezett választások előtt az erőviszonyokat döntően megváltoztató lépésre szánták el magukat a nácik. Február 27-ről 28-ra virradó éjszaka kigyulladt a birodalmi gyűlés épülete, és még azon az éjszakán, listák alapján a rohamosztagos különítmények megkezdték a kommunista aktivisták letartóztatását. Mivel náci — Göring — volt a birodalmi és a porosz belügyminiszter is, a rohamosztagosok, az SA teljes rendőri támogatást kaptak. A 28-án kihirdetett szükségállapottal törvényen kívül helyezték a kommunista pártot. 14 napra betiltották a szociáldemokrata pártot is. Elrendelték valamennyi kommunista funkcionárius, tartományi képviselő és tisztségviselő letartóztatását. Ilyen körülmények között került sor március 5-én a választásokra. És a kommunisták még így is 81 mandátumot szereztek meg. (15 körzetben választották meg az akkor már letartóztatott Ernst Thälmannt, a párt elnökét.) A szociáldemokrata képviselőcsoport is erős maradt — 120 taggal, mindössze egy mandátumot veszítve. Közülük 100 akkor még részt is vett a birodalmi gyűlés megnyitásán.

Légi közlekedés

Mélyrepülésben

Veszteséges év előtt

Jóslás és valóság

Sir Freddie, azaz Alfred Laker ismét hallat magáról. Tavaly tavasszal látványosan jutott csődbe a világ korábban egyik legjobban menő légitársasága, amely az üzleti sikereiért főnemesi ranggal kitüntetett Laker tulajdonában volt. Mintegy 250 millió fontra emelkedett az „égi vonatnak" is nevezett légitársaság fedezetlen adósságállománya, s Sir Freddie kénytelen volt „kiszállni a ringből". A légi közlekedésért rajongó üzletember azonban nemrégiben — a Lonhro óriáskonszern nem jelentéktelen anyagi segítségével — ismét feltűnt az utazásbiznisz-ben. Egymillió font óvadék ellenében jogot kapott csoportos repülőutak szervezésére, újonnan alapított utazási irodája keretében. A jelek szerint az új Laker cég földi vállalkozását több siker fogja kísérni, mint a volt légitársaság működését. A nemzetközi légi forgalom ugyanis idén különösen sötét kilátásokra számíthat.

35 üres „Jumbo"

A Légiközlekedési Vállalatok Nemzetközi Szövetségéhez (IATA) tartozó több mint 120 légitársaság 1982-ben 2,1 milliárd dollár összesített veszteséggel zárta az évet. A légivállalatok számára az utolsó nyereséges esztendő 1978 volt, amikor még 400 millió dollár többletet mutatott az összesített mérleg. Az azóta eltelt négy évben összesen 6 milliárd dollár deficitet halmoztak össze az IATA tagjai. A növekvő veszteségek kétségtelenül összefüggésben állnak a világgazdasági recesszióval, hiszen meredeken emelkednek az üzemelési költségek, a forgalom növekedése ugyanakkor elenyésző.

A költségek vágtató emelkedését a légitársaságok nem tudják maradéktalanul érvényesíteni a menetjegyek árában, annak ellenére, hogy a légidíjak szinte havonta emelkednek. A szervezet tagjai ugyan kedvezmények dzsungelével igyekeznek minél több utast a versenytársaktól „elszipkázni", de 1982-ben ez sem hozta meg igazán az utazási kedvet. Az érvényben levő megállapodás szerint az IATA-tagok a menetjegy teljes árának legfeljebb 40 százalékáig nyújthatnak különféle jogcímeken járó kedvezményeket, tavaly azonban nem volt ritka a 70 százalékos engedmény sem. (A kedvezőtlen üzletmenet idején általában „felhígul" mindenféle piaci megállapodás, hiszen a légitársaságok az életben maradásért, a túlélésért küzdenek, s a gyilkos versenyben a tisztességes üzleti magatartás szabályait sokan felfüggesztik.)

1982-ben a légitársaságok mintegy 1 milliárd dollár összegű díjkedvezményt adtak, tehát végeredményben ennyivel csökkent bevételük. Kérdéses azonban, hogy kedvezmények nyújtása nélkül mekkora lett volna a veszteség. Jól jellemzi a kialakult helyzetet, hogy az Európát Észak-Amerikával összekötő útvonalon a légitársaságok mintegy 600 millió dollár veszteséget „repültek össze", vagyis ennyivel haladták meg kiadásaik a bevételeket.

A több mint félmilliárd dollár veszteség más szóval annyit is jelent, mintha naponta 35 Jumbo óriásgép szelte volna át az óceánt teljesen üresen.

ÚJ SZUPERGÉP, A 767-ES

Az utolsó nyereséges esztendő 1978 volt

A bankok érvágása

Tavaly a Laker mellett még egy sor kisebb-nagyobb légitársaság jutott csődbe, illetve került igen kritikus anyagi helyzetbe. Eltűntek a légi országutakról például a Braniff légitársaság gépei, a hatalmas Pan American pedig az Intercontinental szállodalánc eladásával, valamint dolgozói számának drasztikus csökkentésével menekült meg az összeomlástól. Komoly pénzügyi zavarokkal küszködnek a patinás európai légitársaságok is. Közülük talán a British Airways helyzete rendült meg leginkább. Az állami tulajdonban levő légi forgalmi társaság az elmúlt pénzügyi évben 545 millió font veszteséget szenvedett. (Érdemes megjegyezni, hogy ez a legnagyobb vállalati veszteség, amely valaha is előfordult a szigetországban.) A súlyos helyzet éppen akkor állott elő, amikor a konzervatív kormány a magántőkének kívánta átadni a légitársaságot. Erre egyelőre még várnia kell a „vaslady" kormányának, de a jövedelmezőség érdekében a British Airways vezetőinek azonnali vérátömlesztést kellett végrehajtaniuk a cégen. A 200 gépből álló repülőpark egynegyedét eladták, a dolgozók létszámát pedig 59 000-ről 25 000-re csökkentették.

A legnagyobb „érvágást" a korábban felvett kölcsönök, s azok kamatainak törlesztése jelentette. Gyakorlatilag ugyanezek a tételek teszik évről évre veszteségessé az IATA légitársaságait is. Noha az utasok száma nem emelkedik a korábbi években megszokott ütemben, az üzemelési költségek pedig ugrásszerűen növekednek, a veszteség „igazi" forrása a pénzügyi szektor. A hetvenes években a légitársaságok hatalmas kölcsönöket vettek fel légiflották korszerűsítésére, új gépek beszerzésére. Az eladósodás lavináját nem lehetett megállítani, hiszen aki nem tartott lépést a legújabb technikával, menthetetlenül kiesett a versenyből.

Az egyre duzzadó adósságokat tetemes kamatok terhelik. A visszafizetésekre csak újabb és újabb kölcsönök felvételével nyílik lehetőség, hiszen a repülés a törlesztéshez nem biztosít kellő nyereséget. Az IATA tagjai kamatként 1979-ben 500 millió, tavaly pedig 1,6 milliárd dollárt fizettek a bankoknak, s ez csak a kamatteher, nem az adósság megfizetése. A pénzügyi zavarok forrását tehát a légitársaságok háza táján is elsősorban az eladósodás körül kell keresni.

Az adósságterhek körhintájának lassulására ebben az évtizedben már nincsen kilátás: szerény számítások szerint az IATA-tagoknak 1980-ig 100 milliárd dollárt kell fordítaniuk új gépek beszerzésére, a régi „benzinfalók" és veszteséghalmozók lecserélésére. (A légiipar „megmentőjének" tartott Boeing—767-es 35 százalékkal kevesebb üzemanyagot fogyaszt, mint az azonos kategóriájú, lecserélésre váró géptípusok. Csakhogy az iparág annyira kedvezőtlen anyagi helyzetben van, hogy nem tudja nagyobb mennyiségben forgalomba állítani az új Boeingeket, mert egyszerűen nem tudja megvásárolni azokat. (Nem lehet azonban sokáig húzni-halasztani a géppark felfrissítését, mert a flotta műszakilag is öregszik. Az évtized közepén tehát nagyobb mérvű gépbeszerzés várható az egész világot, s nem kétséges, hogy ez az adósságok további növekedésével jár majd.)

A légi közlekedési szervezet többszöri figyelmeztetése ellenére a tagtársaságok nem csökkentették meglevő kapacitásaikat, sőt némileg még növelték is gépparkjukat 1982-ben. Miközben az utasforgalom csak 2 százalékkal növekedett, a kapacitásemelkedés elérte a 3 százalékot, s így tovább duzzadt a kényszerphenőt tartó „fantomgépek" száma. Az idei esztendő várható veszteségei valószínűleg arra kényszerítik majd a légitársaságokat, hogy 1983-ban inkább a meglevő kapacitásokat használják ki jobban.

Az előrejelzések szerint idén az IATA-légitársaságok összesített vesztesége 2,3 milliárd dollár lesz. Az üzemi deficit értéke „csak" 370 millió lesz, viszont a kamattörlesztések összege megközelíti a 2 milliárd dollárt. (A légicégek adósságainak összege kilencszer lesz magasabb az év végére, mint vagyonuk értéke!) A veszteségek egyébként nemcsak a vállalatoknak, hanem a kormányoknak is gondokat okoznak, a légitársaságok 90 százaléka ugyanis állami kézben van.

A csábítás trükkjei

Mit tehetnek a „megroggyant" légitársaságok a talpraállás érdekében? A tervek szerint idén is erőteljesen folytatódik a dolgozók létszámának csökkentése, a nyereséget nem hozó légijáratok megszüntetése. Az adott pénzügyi lehetőségek engedte határok között új műszaki megoldások segítségével tovább ésszerűsítik az üzemanyag-fogyasztást. E „tüneti kezelés" mellett a legnagyobb — és viszonylag a legolcsóbb — bevételnövelő módszer az utasok elcsábítása marad. Összességében persze ez sem javít majd lényegesen a helyzeten, hiszen 1983-ban is csak igen szerény utasszámnövekedés várható; a légitársaságok csak egymás rovására javíthatnak helyzetükön. A kedvezőtlen világgazdasági körülmények miatt idén sem várható a légi turizmus, valamint az üzleti ügyekben utazók számának számottevő növekedése.

A tarifaháború ugyan már valamelyest csillapodni látszik, de a csábítás egyéb trükkjeiben nincsen fegyverszünet: a légitársaságok mind újabb szolgáltatásokat vezetnek be az utasok pénzének elnyeréséért. Néhány légitársaság a hosszabb utakra már pizsamás alvási lehetőséget kínál, mások a „fedélzeti pincészet" választékát bővítik italínyencségekkel. A műanyag evőeszközöket már a turistaosztályon is felváltják a fémek, a nyomtatott, több menüt kínáló étlap pedig elengedhetetlen.

A légitársaságok szorult helyzetét a tőkés világ nagy repülőgépgyártó cégei is megérzik, hiszen rendelési könyveikben még sok a szabad hely. Abban bizakodnak, hogy az évtized második felében a várható lecserélési akció igen kedvező konjunktúrát hoz majd számukra, tehát csak még néhány esztendőt kell türelmesen átvészelniük. Hasonlóban bíznak a légitársaságok is, hiszen az IATA szerint 1984-ben fordulat áll be a világ légi közlekedésében. A szervezet előrejelzései értelmében jövőre megáll a veszteségek növekedésének folyamata, 1984-ben 1,4 milliárd dollár összesített deficit várható. A javulást elsősorban a forgalom megélénkülésétől és az üzemelés nyereségesre fordulásától várja az IATA. (A kamatterhek továbbra sem enyhülnek.)

A légi közlekedés égboltjának kitisztulása elsősorban mégis a világgazdasági konjunktúra alakulásától függ. Az iparág egyelőre mindenféle optimista előrejelzést nagy fenntartásokkal fogad, hiszen a gazdaságkutató intézetek a tőkés világ számára már két esztendeje ígérik a fellendülést. A légiipar viszont túlságosan is a „földön jár" ahhoz, hogy ne keverje össze a jóslást és a valóságot.

GONDA GYÖRGY—SZENTGÁLI PÉTER

Anglia

Keresd a kulcsot

„Csata a lelkekért"

Kié a döntés joga?

George Bush amerikai alelnök csak azokat győzte meg Nagy-Britanniában az amerikai rakétapolitika helyességéről, akiket amúgy sem kellett meggyőznie. Amikor távozott Londonból, s vele Nyugat-Európából is, lehet, hogy „jó állapotban" hagyta hátra a szövetséget; lehet, hogy „épp olyan egységesnek és eltökéltnek találta, mint valaha" (az elvekben legalábbis), de Nagy-Britanniában a frontok változatlanok maradtak.

Vita a Munkáspárttal

A rakétavita itt heves és ideges. A választások már túl közel vannak ahhoz, hogy be lehessen hozni az elvesztegetett időt, amit rakétapropaganda helyett a falklandi propaganda emésztett fel. Ezt hivatalos helyen készségesen elismerik. Persze, örökké eldöntetlen marad már a vita arról, mi lett volna, ha a közvélemény „megdolgozása" előbb, s főként finomabb módszerrel kezdődik.

Ez a közvélemény nem szereti a Cruise-okat, azaz a manőverező robotrepülőgép e műszóval illetett új amerikai rakétákat, amelyek a NATO 1979. téli határozatának megfelelően ez év végétől kerülnének Nagy-Britanniába. (Szám szerint 160 darab.) A lapok, a rádió, a televízió még egyetlen olyan közvélemény-statisztikát sem produkáltak, amiből ne az derült volna ki, hogy a brit választópolgárok többsége ellenzi a rakétatelepítést.

Márpedig a kormány — példaadó szövetségesi hűséggel — erre tette fel valamennyi kártyáját. És nem képes bölcsebbet tenni, mint hogy tagadja az említett statisztikák helytállóságát vagy reprezentatív voltát. Súlyos gondja, hogy megtalálja az érvelésnek azt a rendszerét, amely a rakétaellenes irányzatot megfordíthatná. Éppen ezért, esetenként, még a jó ízlését is odahagyja, és — mint Margaret Thatcher miniszterelnök tette a minap — történelmi párhuzamokat enged meg magának a hitleri Harmadik Birodalommal szemben tanúsított ellenállás és a „szovjet rakétafenyegetés leküzdése" között.

A „lelkekért vívott ütközet" természetesen politikai csata, ahol a konzervatív kormány — bölcs belátással — menekülni próbál arról a terepről, amely a vélhető vereség illatát árasztja. Minthogy Thatchernek elsősorban a Munkáspártot kell megvernie, a Cruise-ok helyett nagy kitartással ütlegeli az ellenzéki pártprogram valóban kirívóan gyenge pontját. Ez pedig az úgynevezett „egyoldalú leszerelés", amely Nagy-Britannia számára nukleáris fegyverzetének önkéntes, ellenszolgáltatás nélküli megszüntetését írná elő. Minél inkább látszik, hogy előkészületben levő választási kiáltványát a Munkáspárt is ennek a reálpolitikailag kissé naiv elképzelésnek a csendes feladása felé fogja hangolni, annál elkeseredettebben próbálják rájuk bizonyítani a konzervatívok, hogy „védtelenné" akarják tenni az országot. Mi több, megfosztani az „elrettentésnek" azoktól az eszközeitől, amelyek szerintük a béke biztosítékaiként funkcionáltak a II. világháború óta.

Ebből a szempontból tiszta nyereség volt a Thatcher-pártnak, hogy a legkellemetlenebbnek tetsző morális ellenfél, az anglikán egyház — a maga munkacsoportjának ajánlásával ellentétben — végül is az egyoldalú leszereléssel szemben foglalt állást.

Ehhez a témához adalékolható egy kis oxfordi epizód is. Pontosan ötven évvel azután, hogy az egyetemi város diákjai — az európai ügyektől való távolmaradás jelszavával — országszerte visszhangzó határozatot fogadtak el arról, hogy „sem a királyért, sem a hazáért nem fognak harcolni" (1933), a mai egyetemisták ennek a régi határozatnak a leszavazásával foglaltak állást a Labour egyoldalú lefegyverzési ajánlatával szemben.

Az egyoldalú leszerelés frontjain tehát a kormány jobban áll, mint ellenzéke. De — mondják

THATCHER ÉS HASELTINE

Megkerüli a „kettős kulcs" problémáját

az örök kétkedők — komolyan lehetett-e egyáltalán venni, hogy az egyoldalú leszerelés valaha is valós perspektíva volt vagy ilyennek ígérkezett bármelyik brit kormány számára? A válasz világos: nem.

Cruise-következmények

Megfoghatónak csakis a manőverező robotrepülőgép tűnik, s vele Nagy-Britannia „fenyegetettségi státusának" önként vállalt módosulása. Azzal tudniillik, hogy a 160 amerikai Cruise rakétát (vagy annak egyelőre egy hányadát) lakott körzetek közelébe telepítik, új helyzet áll elő: a brit földön telepített nukleáris fegyverzet a tengerekről és repülőgépek fedélzetéről bevonul a szárazföldre is. Ezzel — elméletileg legalábbis — olyan csapásnak teszi ki az országot, amilyenre korábban nem kellett felkészülni. A Munkáspárt szerint ez teljesen szükségtelen, mert 1. a NATO-fegyverzetek által képviselt „elrettentés" foka jelenleg is, az új amerikai rakéták nélkül is megfelelő; 2. az ország lakóinak biztonságérzete „drámaian csökkenni fog".

Az ellenzék más osztagai közül a liberálisoknak van egy olyan kongresszusi határozatuk, amely ezt a felfogást támogatja. A szociáldemokraták (a Labour elszakadt jobbszárnyán) viszont atlantistábbak a kérdés megítélésében, mint liberális szövetségesük.

Van ugyanakkor egy másik probléma, amely már arra a feltevésre támaszkodik, hogy a rakéták Nagy-Britanniába kerülnek, s ebből kiindulva a „második fokozat", az ellenőrzés ügye bukkan fel.

Valóban, ki fog dönteni a brit földre telepített amerikai Cruise rakéták bevetéséről, ha egyáltalán ez a lehetőség valóssá válik?

A tory katonapolitika egyik vezető szóvivője, a „nagyapjára csak nevében hasonlító" Winston Churchill szerint „tetvészkedik" az, aki szerződések betűje után kutat, ahelyett, hogy megelégedne az amerikaiak adott szavával. Azzal ugyanis, hogy a rakéták felhasználása „közös döntéshozatal" tárgya.

Az általa „tetvészkedőnek" nevezett honatya történetesen egy konzervatív parlamenti képviselő, Alan Clarke volt. Ő az immár széles gyanakvó koalíció résztvevőjeként biztosítékot szeretett volna látni arra nézve, hogy az Egyesült Államok csak akkor nyúl ezekhez a fegyverekhez, ha a brit kormány is úgy látja jónak. Ilyen biztosítékot szóban sokan hajlandók adni — legutóbb Heseltine hadügyminiszter vállalkozott rá a televízióban. De minden illetékes megkerüli a „kettős kulcs" problémáját. (A „kettős kulcs" annyit jelent, hogy a gépezet egy kulccsal, az amerikaiak kezén levővel egyedül nem indítható be — a másik, a brit is kell hozzá.)

A kérdés „mélye" természetesen a nemzeti szuverenitás, amire a britek hagyományosan érzékenyek. Az előbbi példa arra vall, hogy még a hithűek között is vannak olyanok, akik bíznak ugyan az Egyesült Államokban, de tartanak tőle, hogy a kölcsönös bizalom ilyen horderejű ügyekben nem elég, tágnak érzik a kockázatok mezsgyéjét.

A bizalom Amerika iránt egyébként sem egészen a régi.

A polgári közvélemény-formálás konzervatív, liberális, sőt jobboldali eszközei is (a mérvadók legalábbis) nehezen találnak elismerő szavakat arra, amit Amerika a fegyverkezés—leszerelés dolgában tesz. A Times, a Financial Times és a Guardian — könnyű dokumentálni — sorozatban közölt olyan szerkesztőségi cikkeket, amelyek szabályosan aláásták a reagani pozíciókat. Nem tetszett nekik a „nullamegoldás" és a vele egybekapcsolt csúcsértekezlet-ajánlat. Gúnyolódtak Bush Európába jövetelén és a mosolykampányon, amely az igazi érveket volt hivatott helyettesíteni. Keserűen nyilatkoztak Eugene Rostow leváltásáról és a „nulla-szakértelemről, következésképp nullameggyőződésről", ami utódjának kinevezésében látszott testet ölteni (Guardian).

Alább szállva ezek után azokba a mélyrétegekbe, ahol a Thatcher-kormány emennél otthonosabban mozog, szót kell ejteni arról a körülményről is, amelynek elvileg nagyon óvatossá kellene tennie a miniszterelnököt az amerikai szövetséges iránt.

Készülődés a jövőre

Ez pedig Reagan kormányának elképesztő költségvetési deficitje. Ha bárki komolyan veszi azokat a már-már átkozódásszámba menő kritikákat, amelyekkel a Thather-kormány elődeinek „mértéktelen" költekezését illeti; ha hozzáadja azokat a megjegyzéseket, amelyeket a konzervatívok a Munkáspárt közkiadás-növelő programjára tesznek (felidézve az ismét felszökő infláció rémét), akkor természetesen azt kell hinnie, hogy lesújtó a véleménye mindazokról a kormányokról, amelyek, ha deficitről van szó, nem ismerik a méreteket és a határt.

Amerika a maga könyveivel, amelyek kirívóan nincsenek rendben, kivétel volna? Az illem okán: igen. De azt a nem is gyenge esélyt Londonban is jól látják, hogy a Demokrata Párt a gazdaság tönkretételének jelszavait fogja Reagan ellen fordítani a választási kampányban. Akkor Reagan számára a mainál sürgősebbé válhat valami látványos eredmény a fegyverzetkorlátozás és a Szovjetunióhoz fűződő viszony terén. Ilyen lehet egy csúcstalálkozó is, persze nem a jelenleg érvényben levő feltétellel. (Szerződés aláírása a „nullamegoldásról".)

Mit tesz majd ekkor a brit kormány? Szorgalmasan lépeget a partnerével, követve jelenlegi sémáját, vagy már jó előre „megágyaz" egy olyan vonalnak, amely a jelenleginél „puhább"? Lehet, hogy ezért emleget Thatcher asszony — minden retorikája dacára — valamilyen közbenső megoldást a szovjet—amerikai tárgyalásokon?

ACZÉL ENDRE

Új „széncsata” előtt

Olajhelyzet és szénjövő

Trónfosztás nélkül

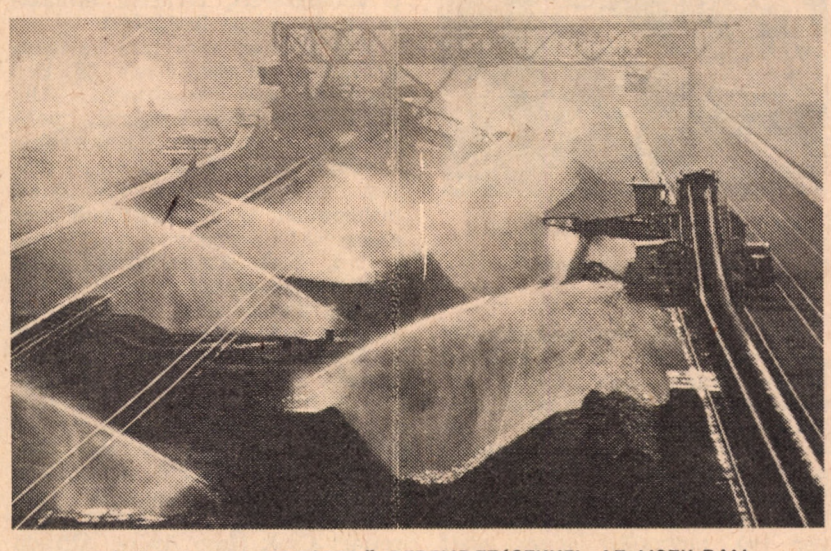
Az évtized fordulóján a londoni Economist még az OPEC-et tartotta a szén legnagyobb „jótevőjének”, hiszen az 1973-at követő években a szén a száguldó kőolajáraknak köszönhette reneszánszát, anyagi és erkölcsi felértékelődését. Napjainkban az OPEC — no meg az elhúzódó világgazdasági dekonjunktúra — közvetve ismét „beleszól” a szén világpiaci helyzetének alakulásába. A csökkenő olajárak ugyanis számottevően mérséklik az érdeklődést az egyik legrégibb energiaforrás iránt.

A piac hullámai

A hetvenes évek második felében a kőolaj ára trónra emelte a szenet, amelyből a jelenlegi ismeretek szerint a világ 250—300 esztendőre elegendő készlettel rendelkezik. (Összehasonlításul: számítások szerint Földünk olajkészletei a mostani kitermelési szintet figyelembe véve 35, gázkincse 50, uránérctartaléka pedig 70 évig nyújt viszonylag gondtalan ellátást.)

A világ nyilvántartott kőszénkészlete 488 milliárd tonnát tesz ki, amelynek 22—22 százaléka a Szovjetunió és az Egyesült Államok, 20 százaléka Kína, 15 százaléka pedig a közös piaci országok területén található. A jelentős fejlesztések eredményeként az elmúlt öt évben ugrásszerűen megnövekedett a világ szénbányászata: 1981-ben már 2,8 milliárd tonna kőszenet hoztak a felszínre, a kibányászott mennyiség 24 százaléka az USA-ból, 22 százaléka Kínából, 19,5 százaléka pedig a Szovjetunióból származott. (Érdemes megjegyezni, hogy a barnaszéntermelés 1 milliárd tonna volt, e mennyiség döntő részét az NDK-ban, a Szovjetunióban és az NSZK-ban bányászták.)

Az energiatakarékossági programok következtében néhány év alatt számottevően csökkent a világ kőolaj-felhasználása, ezzel párhuzamosan viszont nagy roham indult meg a tőkés országokban a szénbányák megszerzéséért. A nagy — elsősorban amerikai — olajmonopóliumok jövőjüket biztosítandó, dollármilliárdokért vásároltak bányarészvényeket. Az amerikai Exxon a részvényvásárlások eredményeként 10,5 milliárd tonna tartalékkal rendelkező szénbányákat mondhat magáénak, de nem panaszkodhat a Shell, vagy a francia Total sem, hiszen mindketten 3—3 milliárd tonnás szénvagyonhoz jutottak. Noha a szénbányászatban a befektetett tőke jóval hosszabb idő alatt térül meg, mint az olajtermelésben, a hetvenes évek végén a bányatársaságoknak mégis a szén jelentette — az akkori olajpiaci helyzet fényében — a biztonságot, a kedvező profitlehetőséget hosszabb távra.

BÁNYAMUNKA KORSZERŰ BERENDEZÉSEKKEL AZ NSZK-BAN

A kőolaj ára trónra emelte a szenet

Kevesen számítottak arra, hogy az elmúlt év gyökeres változásokat hoz a világ energiahordozópiacán. A tartós gazdasági válság tovább csökkentette a már leapadt olajkeresletet, ugyanakkor megcsappant az érdeklődés a szén iránt is. A recesszió miatt visszaesett termelésnek csökkent a szénigénye. Az erőművek soha nem látott szénkészletekkel rendelkeztek. Az acélipar — amely a kőszén egyik legnagyobb fogyasztója — négy évtized óta legsúlyosabb válságával küszködik. Az acélválság — amely gyakorlatilag az egész világra kiterjed — igencsak visszavetette a szénbányászatot és nem utolsósorban a szénkereskedelmet. (Az évtized fordulóján, tehát a szén reneszánszának idején a világ szénkereskedelme megközelítette a 300 millió tonnát.)

Az elmúlt évben a Közös Piac széntermelése mintegy 2 százalékkal csökkent, a bányászok száma pedig 3,2 százalékkal 336 000-re esett vissza. A legsúlyosabb helyzet Nagy-Britanniában alakult ki, ahol az állami szénbányászati hatóság 226 millió font veszteséggel zárta az évet. Talán az NSZK szénipara zárta a közös piaci országok közül a tavalyi esztendőt a legeredményesebben. Itt ugyanis sikerült az 1981. évivel azonos szénmennyiséget a felszínre hozni és eladni. Az Európai Gazdasági Bizottság jelentése szerint 1982-ben valamelyest növekedett a szocialista államok szénbányászata, s ez jelentős eredménynek tekinthető, hiszen 1981-ben 13 százalékos volt a termeléscsökkenés. (A kedvező mennyiségi növekedésben nem kis szerepet játszott a lengyel szénbányászat talpraállása: tavaly a lengyel bányászok 189 millió tonna szenet hoztak a felszínre, 25 millió tonnával többet, mint 1981-ben.)

A legnagyobb termelési és értékesítési gondokat az elmúlt év a 6000 szénbányát kezében tartó 3000 amerikai bányatársaságnak okozta. 1979 és 1981 között az amerikai szén belföldi és külföldi kereslete évi 5 százalékkal növekedett. Tavaly azonban fordult a kocka. Jócskán csökkent az amerikai szén iránti érdeklődés, valamint annak világpiaci versenyképessége. Az Egyesült Államok legjelentősebb szénbányái a keleti partvidéken terülnek el, a távolabbi hazai felhasználók pedig csak hosszú vasúti szállítással juthatnak szénhez. A statisztikák tanúsága szerint az USA-ban a felhasznált szén 85 százaléka vasúton jut el a megrendelőkhöz, s ez a nagy szállítási költségek miatt alaposan megdrágítja az árakat.

Amerika „szénpolitikája”

Az amerikai szénbányászati ipar annak láttán, hogy a kereslet állandóan csökken, lemondott arról a reményről, hogy a piac belátható időn belül fellendül. Jól jellemzi a helyzetet, hogy a két esztendeje még virágzó ágazat negyedmilliós munkáslétszámából már 30 000 ember van állás nélkül. Még a második félévre előrejelzett enyhe konjunktúraélénkülés sem hozhat fellendülést az iparágnak, hiszen mind belföldön, mind pedig külföldön igen nagyok a felhasználók készletei.

A washingtoni energiaügyi minisztérium előrejelzése szerint az amerikai szénexport 1983-ban 104 millió tonna lesz, 4,2 százalékkal kevesebb, mint tavaly. (1981-ben még csaknem 113 millió tonna, a hazai széntermelés 15 százaléka hagyta el az ország szénkikötőit.)

A minisztérium szerint az export visszaesése számos tényező hatásából adódik. A gazdasági visszaesés mellett közrejátszik az is, hogy a recesszió és az olajárak csökkenése lelassította az új széntüzelésű erőművek létesítését és az olajfűtésű erőművek átépítését szénre. Az acélipar válsága folytán lényegesen kevesebb kokszolható szénre van szükség az amerikai bányászat hagyományos külföldi piacain. Az amerikai szénnek idén újra meg kell küzdenie Nyugat-Európában a lengyel konkurrenciával. (Az Egyesült Államok után Lengyelország volt a világ második legnagyobb szénexportőre 1979-ben, mintegy 42 millió tonnás kivitellel. A lengyel szénexport 1981-ben mindössze 13 millió tonna volt. Tavaly a kőszénkivitel már megközelítette a 29 millió tonnát, s a tervek szerint idén további emelkedés várható.)

A világszerte megnövekedett széntermelői kapacitások az exportverseny éleződését eredményezik. Az exportálható mennyiség a világon idén 319 millió tonna körül lesz, 1985-ben pedig várhatóan 425 millió.

Exportküzdelmek

Az elkövetkező esztendőkben tehát a világ jelentősebb szénexportáló országai — Egyesült Államok, Ausztrália, Dél-Afrika, Lengyelország, Nagy-Britannia, NSZK — között fokozódni fog a piaci verseny, a széncsata. A küzdelem élességét csak fokozhatja az olaj árának esetleges további csökkenése, amely ismét a „fekete arany” energetikai és vegyészeti részesedésének növelésére csábít. Jelenleg az azonos fűtőértékben számított olajár kétszerese a szénének, de hosszabb távon a szén árelőnye lényegesen csökkenhet. Némi túlzással elmondható, hogy az OPEC, amely egy évtizeddel ezelőtt „megkoronázta” a szenet, most trónfosztásra készül — persze, nem saját jószántából és nem a szén iránti vonzalmából.

Természetesen nincsen arról szó, hogy a szén egyik napról a másikra eltűnik az energiaiparból, valamint a vegyészetből. A szén pozíciói továbbra is erősek maradnak, csak a korábban jósolt karrier nem valósul meg a tervezett ütemben. Amennyiben a várva várt gazdasági fellendülés viszonylag alacsony olajárak mellett „érkezik meg”, az ipari termelés elsősorban a kőolaj- és nem a szénfelhasználást növeli majd meg.

A kőolajár csökkenő irányzata ronthatja a szénnel kapcsolatos tervezett beruházások — bányanyitások, széncseppfolyósítás — gazdaságosságát. Magas és irányzatában emelkedő olajár mellett ugyanis a szénbányászati és szénvegyészeti beruházások megtérülési mutatói kedvezőbbek, mint áresés idején. (A nagy szénbányákkal rendelkező olajtársaságoknak többek között ezért sem áll érdekükben az olajár csökkentése.)

Viszonylag zökkenőmentesen vészelhetik át a várható „szénválságot” a kőolajjal és szénnel egyaránt rendelkező országok, mert számukra „házon belül” nyílik variációs lehetőség. Általános ma az a vélemény, hogy a szén az olajárak stagnálása, illetve csökkenése folytán nem nyeri vissza régebbi súlyát. Ennek ellenére egyetlen széntermelő és -felhasználó ország sem engedheti meg magának, hogy gazdaságában „elfelejtse” a szenet, s ismét csak a kőolajra alapozza a gazdasági tevékenységét. Egyre több figyelmeztetés hangzik el az ipar felé: a jelenlegi olajpiaci helyzet miatt ne mondjon le a szénbázis fejlesztéséről. Noha jelenleg az olaj piaci helyzete ismét a viszonylagosan nagyobb felhasználásnak kedvez, nem lehetetlen, hogy néhány éven belül újabb árrobbanásra kerül sor. Az 1973-as, valamint az 1979-es olajsokk is váratlanul jött. Bármi is történjék az árfronton, a szén mindig képes lesz betölteni a „mentsvár” szerepét.

GONDA GYÖRGY — SZENTGÁLI PÉTER

Olaszország

Ítélet után

A Moro-ügy utóélete

Eleonora Moro vádjai

Aldo Moro elrablóinak és gyilkosainak pere befejeződött. Igazság tétetett. De nem egészen. Erről lesz szó az alábbiakban. Ha pontot tennének az ügy végére, akkor a nyomozóhatóságok, az ügyészség, s a bíróság csaknem 5 évnyi munkája szinte kárbavesznék. Köztudott, hogy a Vörös Brigádok tevékenységével kapcsolatban még legalább három másik vizsgálat folyik; és végül, de nem utolsósorban, parlamenti vizsgáló bizottság folytatja a Moro-ügy még földerítetlen momentumainak tisztázását.

Az ítélettel lezárt ügynek egy igen kényes pontja van. Úgy tűnik — ez derül ki az alábbiakból is —, hogy a bíróság nevükön nevezi Moro elrablóit és gyilkosait, de ugyanakkor az is világos, hogy az akciót nem egyedül azok tervezték, akik végrehajtották. A bíróság azonban csak a végrehajtókkal kapcsolatban ítélkezett, a „tervezőkkel" nem foglalkozott. Nem vitás, hogy ennek földerítése bűnüldözési és igazságszolgáltatási problémák mellett igen jelentős politikai problémákat is felvethet. Ezért is történt, hogy a tárgyalás idején egyes befolyásos politikai körök erőteljesen hangsúlyozták: „a bíróság egyetlen feladata a tények megállapítása, s nem bocsátkozhat bele a tények politikai következményeinek, kihatásainak vizsgálatába". Ha ez az álláspont érvényesül, akkor a Moro-ügy soha nem tisztázódhat teljesen. Tisztázását ugyanis egy alapvető ellentmondás tenné lehetetlenné. Nevezetesen: a Moro-gyilkosságot a Vörös Brigádok követték el. A Vörös Brigádok a politikai terrort testesítették meg, s ha ennek — mármint a politikai terrornak — csak egyik oldalát, a terrort vizsgálhatja a bíróság, a politikait nem, nyilvánvaló, hogy bármilyen súlyos ítéleteket hoz, csak félmunkát végezhet.

Pedig Prospero Gallinari, aki a vád szerint saját kezűleg ölte meg Morót (ezért életfogytiglani börtönbüntetést kapott), mielőtt a bíróság visszavonult volna ítélethozatalra, nyilatkozatot olvasott fel, amely minden kertelés nélkül leszögezte: az államférfit a Vörös Brigádok azért rabolták el és ölték meg, mert nem tűrhették, hogy politikai elképzelése nyomán alapvető változás következzék be a Kereszténydemokrata Párt és az Olasz Kommunista Párt viszonyában, tehát az ország egész politikájában. „A Nemzeti Szolidaritás terve — szólnak Gallinari szavai — végleg halott, amelyet kiötlőjével együtt végleg eltemettek..."

Ez az ember nemcsak Moróval, hanem Riccardo Palma és Girolamo Tartaglione bíróval is végzett, de van még rajtuk kívül számos más áldozata is, ugyanakkor azonban miközben ilyen kíméletlen „killer" volt, tagja volt a Vörös Brigádok politikai stratégiáját irányító testületnek is.

Mondhatnánk minderre, hogy majd a parlamenti bizottság földeríti az ügy politikai oldalát. A bizottság azonban csak arra van, hogy véleményt, elsősorban politikait nyilvánítson, de ítélethozatali joga nincs. Az adott esetben a politikai bizottság véleményezése alapján ez ismét csak a bíróságra tartozik. Tehát az ügy újabb vizsgálat tárgya lehet. Kezdődhet minden elölről...

Az ítélet — mint említettük — kemény: 27 főt életfogytiglanra és egyévnyi magánzárkára, öt főt életfogytiglanra és hat hónapi magánzárkára és még 21 főt kisebb-nagyobb börtönbüntetésre ítélt a bíróság.

MORO ÖZVEGYE TANÚSKODIK

Mindmáig éles vita

Mario Moretti volt a merénylet „rendezője". Ő adott elsőként hangot annak, hogy Moróval végezni kell. A Vörös Brigádok „római hadoszlopának" elismert vezére aztán a tárgyalás kezdetén a letartóztatottak vezérének szerepében is tetszelgett, ez azonban balul ütött ki számára, mert a per 100 tárgyalási napja alatt csoportokra hullottak a kezdetben egységes vádlottak. Még a „leghűségesebbek", az úgynevezett „katonai szárny" képviselői is magára hagyták: Gallinari az ő tiltakozása ellenére olvasta föl a tárgyalóteremben az említett nyilatkozatot. Végül nem volt hajlandó megjelenni sem az utolsó kihallgatási napon, azzal, hogy csak a parlamenti vizsgáló bizottság előtt folytatja vallomását. Életfogytiglant kapott.

Eleonora Moro — az özvegy — az egész per során maga volt a szembenállás. A személyét ért csapás hallatlan súlya egy pillanatra sem akadályozta meg abban, hogy a tragédia kezdetétől mindmáig éles vitát ne folytasson az állammal, mindenekelőtt a Kereszténydemokrata Párt egy jelentős részével; mindkettőt — az államot s a hatalmon levő párt egy részét — nyíltan vádolva azzal, hogy súlyosan felelősek a vérengzésért, férjének elrablásáért és meggyilkolásáért.

Már a Moro elrablása és meggyilkolása között eltelt 55 nap alatt is ezt hangoztatta. Alig akadt kereszténydemokrata politikus, akit szívesen láttak volna azokban a napokban a Moro család, via del Forte Trionfale-i otthonában; igen feszült volt már akkor is a viszony a párt és a család közt. Kapcsolatuk pedig végleg megszakadt, amikor a kereszténydemokraták mérlegelni kezdtek: tárgyaljanak-e vagy sem a Vörös Brigádokkal. Eleonora asszony a legszűkebb családi körben helyeztette örök nyugalomra férjét, és az állami szertartástól, amely néhány napra rá egy üres koporsó előtt VI. Pál pápa jelenlétében a Szent János bazilikában zajlott le, távoltartotta szeretteit. Csak Moro fivére, Alfredo Carlo Moro képviselte ott a családot.

Akkor legtöbben a fájdalomnak tudták be Eleonora Moro magatartását. A későbbiekben kiderült, hogy nemcsak erről van szó. A nyomozás, a bírósági vizsgálat, majd a tárgyalás során Moro asszony egy jottányit sem engedett kezdeti nézeteiből, határozottan kitartott amellett, hogy a Kereszténydemokrata Párt és az állam felelős a történtekért.

Moro asszony szerint férje kérte, hogy a miniszterelnök (Moro akkor a Kereszténydemokrata Párt elnöke volt) bocsásson rendelkezésére egy páncélozott személygépkocsit, a kérést azonban anyagi okokból elutasították. Andreotti — akkori miniszterelnök — ezt tagadja, Moro asszony azonban kitart eredeti állítása mellett. „Amikor a via Gradoli neve szinte még fantazmagóriaként hatott a nyomozók körében, én szóltam a belügyminiszternek, hogy nézessen utána ennek az utcának, de ő azt felelte, hogy arrafelé semmi nyom nem vezet." Kiderült, hogy a via Gradolin volt a Vörös Brigádok egyik római központja. A lakás ajtaján kopogtatott is a rendőrség, de mivel senki nem nyitott ajtót, elmentek. Az is később derült ki, hogy a terroristák alig pár perccel a rendőrség megérkezte előtt léptek le nagy sietve, hátrahagyva egy csomó kompromittáló anyagot. Cossiga — az akkori belügyminiszter — tagadja, hogy a beszélgetés lezajlott volna köztük. Az özvegy kitart eredeti állítása mellett. Férje félelmeiről is beszélt Eleonora asszony. Közvetve nem egy alkalommal megfenyegették az Egyesült Államokban tett útja során, olyannyira, hogy utána Moro végrendeletet készített és egyidejűleg védelmet kért családja számára az illetékesektől.

— Valakinek — mondta Moro asszony a tárgyalóteremben — nem volt ínyére férjem politikai elképzelése, és értésére is adta, hogy végez vele.

A kereszténydemokraták korabeli kormányférfiai az események legfőbb politikai felelősei, ezt az állítást is cáfolják. Az elmúlt 4 év során a vita az érintett politikusok s az özvegy közt nemhogy csitult volna, élesedett, főleg Eleonora asszony részéről.

Ha másra nem, arra biztos jó volt a Moro-per, hogy megmutassa az olaszoknak (és a világnak), hogy a késedelmes igazságszolgáltatás, az idő magukon a tényeken is sokat változtat. Mégis: a Moro-ügyben igazság tétetett. De nem egészen.

GELLÉRT GÁBOR

EMLÉKEZTETŐ

Annak a memorandumnak, amelyet a nemrég Pekingben járt Shultz amerikai külügyminiszternek adtak át a kínai kormány nevében, témája nem kevesebb mint hetvenkét esztendős. 1911 kora tavaszán, még a Csing-dinasztia uralmának utolsó hónapjaiban a császári kormány vasúti kötvényeket bocsátott ki. Elsősorban amerikaiak vásároltak ilyen állampapírokat; a pénzből több új vasútvonal építését kezdték meg. 1911. október 10-én a vucsangi fegyveres felkeléssel kezdődött Kínában a polgári demokratikus forradalom, megdöntötték a Csing-dinasztiát és kikiáltották a Kínai Köztársaságot. Ám a köztársaság élére 1912 februárjának derekán Jüan Si-kaj került, aki a nagybirtokosok és a burzsoázia szolgálatába állt — a polgári demokratikus forradalom befejezetlen maradt. A vasutakat tovább építették és a kötvények tulajdonosai — New Yorkban és másutt — sok éven át felvehették osztalékaikat.

A kötvények utáni osztalék fizetését az akkori kínai kormány 1930-ban szüntette meg. Most — felbátorítva a Reagan-kormányzat Tajvan-barát lépéseitől — az egykori kötvénytulajdonosok családjainak keresete alapján amerikai bíróságok úgy döntöttek: ha Peking nem fizeti meg a kötvénytulajdonosoknak a jelenleg 41,3 millió dollár kamathátralékot, a kötvénytulajdonosok örökösei követelhetik, hogy Amerikában levő kínai javak lefoglalásával kártalanítsák őket.

A Shultz külügyminiszternek átadott kínai memorandumban az áll, hogy a kínai kormány „nem ismeri el korábbi reakciós kormányok adósságait és nem vállal kötelezettséget törlesztésükre". Ha az USA-ban az állítólagos tartozás fejében kínai javakat foglalnának le, akkor Peking „megfelelő ellenlépéseket tesz" — például lefoglal Kínában bizonyos amerikai tulajdonokat.

Washingtonban tudomásul vették a memorandumot és megjegyezték: az amerikai kormány nem tilthatja meg állampolgárainak, hogy „bíróság előtt perbe fogjanak külföldi kormányokat". A Washington—Peking viszony bonyodalmai közepette még ennek a hetvenkét esztendős históriának is megvan a maga súlya és szerepe.

OPEC-olajértekezlet

Verejtékes alku

Csökkentett ár: 29 dollár

A kartell szakítópróbája

A világ televíziónézőinek tízmilliói annyit láttak a dologból, hogy a londoni Intercontinental szálloda elegáns, cilinderes portása még elegánsabb autócsodák ajtóit nyitogatja, s ezekből az autókból kiszállva időnként derűs, időnként sötét tekintetű, de mindig kiválóan öltözött urak tűnnek el a szálloda forgóajtaja mögött.

A londoni döntések

Ami a forgóajtón túl történt, arról a világ csak annyit tudott, hogy a hajdan oly diadalmas OPEC, az olajexportálók kartelljének miniszterei vészes helyzetben kényszerültek a tárgyalóasztalhoz. A részben az ő tevékenységük által is okozott általános világgazdasági visszaesés és válság, valamint a politikai okokból is túlságosan magasra hajtott olajárak következtében kikényszerített takarékossági intézkedések csökkentették az olaj iránti keresletet.

Ennek következtében Londonban igen nagy volt a tét. Vagy sikerül megállapodniok a „fekete arany" árának csökkentésében és (ami ennél is nehezebb) az egyes országokra eső termelési kvóták meghatározásában — vagy számolniok kellett azzal, hogy a kartell fennállásának huszonharmadik évében végképp szétesik.

Végül verejtékes tárgyalások után abban sikerült megállapodni, hogy az olaj úgynevezett alapárát — amely a szaúdi könnyűolaj árszintje — az eddigi 34 dollárral szemben huszonkilenc dollárban állapítják meg. Ez önmagában is világgazdasági újdonság, miután az olaj ára a hetvenes évek elejétől kezdve szüntelenül emelkedett. Ezen belül különösen abszurd mértékben és kifejezetten politikai pánikokokból nőtt 1979 után. (Ekkor ugyanis a világgazdaság növekedése már jócskán lelassult. Ennek ellenére az akkor 14,6 dolláros hordónkénti olajár két év alatt 34 dollárra szökött fel.)

Ezt a megállapodást követte további elkeseredett viták után az a döntés, hogy az OPEC tagállamai egészében napi egymillió hordóval csökkentik termelésüket. Ez azt jelenti, hogy az 1982-ben érvényben levő 18,5 millió hordónyi olaj helyett összesen csak 17,5 milliót termelnek. A harmadik és talán legnehezebb szakasz volt a kvóták felosztása az egyes országok között. Ez sokkal kényesebb kérdés, mint az ár, mert nagyobb hatása van a termelők által elérhető tényleges jövedelmekre.

Az új kvótákból az derül ki, hogy elsősorban Szaúd-Arábia hoz áldozatot. Rajta kívül csak Indonézia csökkenti némileg termelését. A többiek kvótája változatlan vagy emelkedik.

Ami a közvetlen előzményeket illeti, már január közepén látható volt, hogy a piaci viszonyok nem teszik lehetővé a 34 dolláros hordónkénti alapár fenntartását. Az olaj árának rövidesen csökkennie kell.

A KATARI OLAJMINISZTER A LONDONI ÉRTEKEZLETEN

Irán kénytelen alárendelni olajpolitikáját háborús szükségletének

Belső viták után

(Az OPEC ármércéül a közepes minőségű szaúdi olajat „használja", a tagországoknak jogukban áll úgynevezett minőségi felárral megtoldani ezt az alapárat abban az esetben, ha kőolajuk vegyi jellemzői jobbak, mint a szervezet vezető hatalmának olajáé. Nigéria, Líbia és Algéria élt is ezzel a lehetőséggel; eddig mindhárom ország több dolláros minőségi felárral értékesítette olaját. A felár, ha alacsonyabb is, továbbra is fennmarad.) Az év első hónapjában Genfben megtartott rendkívüli OPEC-értekezlet teljes kudarcot hozott. A résztvevők nem tudtak megegyezésre jutni a termelési kvóták felosztásának kérdésében. Irán és Nigéria nem volt hajlandó elfogadni a többi tagország által javasolt „fejadagot". Különösen Teherán tűnt hajthatatlannak a kvóták ügyében: a háborús költségekre és megrendült gazdasági helyzetére hivatkozva azt követelte, hogy az Öböl menti olajtermelők fogják vissza kitermelésüket, illetve növeljék meg Irán kvótarészesedését. Amennyiben az OPEC erre nem hajlandó — hangzott a teheráni fenyegetés —, Irán mennyiségi korlátozás nélkül, a hivatalos árnál jóval olcsóbban árulja folyékony portékáját.

(Teherán — a korábban megállapított 1,2 millió hordós kvótával szemben — jelenleg napi csaknem 3 millió barrel olajat termel, ezt a mennyiséget pedig tagtársainál 5—8 dollárral olcsóbban értékesíti.)

Február második felében a lanyha kereslet miatt a kőolaj szabadpiaci ára 27,5 dollárra zuhant, s ekkor már csak az volt a kérdés, ki hajlandó hivatalosan elindítani az árcsökkentési lavinát. A rajtlövés az évi 100 millió tonna olajat termelő Nagy-Britanniában dördült el: London bejelentette, hogy a vevők nyomására az északi-tengeri olaj árát február 18-án 33,5-ről 30,5 dollárra csökkenti. Néhány órával később Norvégia is csatlakozott a szigetország árcsökkentéséhez. De az igazi bombát Nigéria „robbantotta". Lagosz — amely az idáig minőségi feláras kőolaját hordónként 35,5 dollárért árulta — 30 dollárra mérsékelte az árat, s ezzel elsőnek szegte meg hivatalosan az OPEC látszólagos áregységét.

A sakk-matt helyzet egyértelművé tette az OPEC tagországainak többsége számára, hogy a szervezetnek rövid időn belül 4—5 dolláros alapárcsökkentést kell végrehajtania.

A harcias iráni olajpolitika ennél is tovább ment. Szaúd-Arábia tudomására hozta, hogy eladásai fokozása érdekében hajlandó a majdani új OPEC-ár alákínálására is. Ebben a helyzetben a szervezet gerincét adó Öböl menti államok válságtanácskozásra ültek össze, s ultimátumot intéztek a többi OPEC-taghoz. Szaúd-Arábia, Kuvait, az Egyesült Arab Emírségek, Katar, valamint Irak megfenyegette a „renitenskedőket" — elsősorban Iránt és Nigériát — azzal, hogy amennyiben rövid időn belül nem ülnek tárgyalóasztalhoz a termelési és az árproblémák megoldására, totális árháborúra számíthatnak.

Természetesen a kíméletlen árháború egyetlen termelőnek, de még az olajimportőröknek sem áll érdekükben, hiszen az a piac teljes összeomlásához vezethet. Az Öböl menti ultimátum után a világ több pontján színfalak mögötti egyezkedő tárgyalások kezdődtek az OPEC héjái és galambjai, valamint a kívülálló olajexportőrök között. Március negyedikén a szervezet nyolc tagállama Londonban megegyezett a teljes körű miniszteri konferencia megtartásáról.

Közvetlen hatások

Az OPEC-konferencia eredményétől függetlenül a gazdasági szakembereket világszerte az a kérdés foglalkoztatja: milyen hatással lesz a zuhanó olajár az egyes országcsoportok, s végső soron a világgazdaság helyzetére. Összességében megállapítható, hogy az árcsökkenés — az OPEC-tagok kivételével — feltétlenül konjunktúraélénkülést vált ki. A tőkés világ legfejlettebb országai számára az olajár minden egydolláros csökkenése idén 0,1 százalékkal emelheti a gazdasági növekedést, amelyet egyébként idén 1,5 százalékosra várnak. Az infláció alakulására is kedvezően hat az ármérséklés: minden dollár árcsökkentés 0,2 százalékkal enyhíti az előrejelzések szerint a pénzromlást.

Az alacsonyabb olajár minden bizonnyal táplálja a konjunktúra megélénkülését, s elősegíti a világkereskedelem növekedését. A csökkenő olajszámla ugyanis lehetővé teszi az országok anyagi eszközeinek átcsoportosítását, több jut egyéb termékek behozatalára, beruházásra. S ami az egyik államnak importot jelent, az a másiknak exportot. Az olajárcsökkenés persze nem csodaszer, csak lehetőség. Lehetőség arra, hogy az olajimportőr országok valamelyest fellélegezzenek, s a felszabaduló pénzeszközeiket fejlődésük meggyorsítására fordítsák.

Különösen az olajjal nem rendelkező fejlődő országok várnak sokat az árcsökkenéstől. 1981-ben például India exportbevételeinek 83 százalékát költötte olajbehozatalra, de még az újonnan iparosodó Brazília is exportjövedelmének 45 százalékát az olajszámla kiegyenlítésére fordította. A nem olajtermelő fejlődőknek most lehetőségük nyílik a közel 700 milliárd dolláros adósságteher törlesztésének meggyorsítására.

A KGST-országokat most nem érinti közvetlenül az olaj árának mérséklődése. A szocialista gazdasági integráció tagállamai ugyanis az előző öt év világpiaci árainak matematikai átlagából kiszámított áron vásárolják az olajat a Szovjetuniótól. Ennek kapcsán érdemes megjegyezni, hogy a jelenlegi beszerzési ár egyelőre alacsonyabb a süllyedésnek indult világpiaci áraknál is.

Az „olajjátszma" legnagyobb vesztesei az OPEC tagállamai. Számukra minden egydolláros árzuhanás évi 6 milliárd dollár bevételkiesést jelent. Az áresést a legkevésbé a tehetősebb Öböl menti termelők — elsősorban Szaúd-Arábia és Kuvait — érzik meg, hiszen ezek az államok mintegy 300 milliárd dolláros külföldi betétállománnyal rendelkeznek.

Az igazi gonddal az OPEC szegényebb, igen csekély tartalékokkal rendelkező tagjai kényszerülnek szembenézni. A szervezet összesített fizetésimérleg-hiánya a tavalyi 18 milliárddal szemben idén elérheti az 50 milliárd dollárt. Venezuela, Ecuador, Gabon, Nigéria és a többiek valószínűleg kénytelenek lesznek kölcsönöket felvenni a nemzetközi pénzpiacon felgyülemlő adósságaik finanszírozására. Mindez zavarokat idézhet elő a tőkepiacon, amely számára most is alig megemészthető feladatot jelent az eladósodott országok tucatjainak lábon tartása.

A „kívülállók" közül Mexikó számottevő jövedelemcsökkenést kénytelen elviselni, s ez hatással lesz a 80 milliárd dollár adóssággal rendelkező ország fejlesztési tervének megvalósulására is. Nagy-Britannia az előzetes számítások szerint nem jár rosszul: a bevételkiesést bőségesen ellensúlyozza majd az ipari és fogyasztási cikkek exportjának növekedése, amelyet az olajárcsökkentés exportteremtő hatása vált majd ki világszerte.

A világ egyelőre ismerkedik az új és a várható olajárakkal... és számol.

GONDA GYÖRGY—SZENTGÁLI PÉTER

Az Olasz KP kongresszusa

Útkeresés Rómában

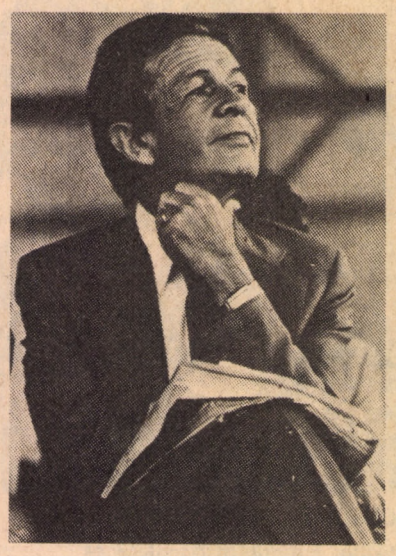
Nyílt és elemző viták

A „demokratikus alternatíva”

„Történelmi kompromisszum” helyett „demokratikus alternatíva” a belpolitikában. Kitartás a „harmadik út” mellett a külpolitikában és a nemzetközi munkásmozgalomhoz fűződő viszonyban.

Ebben összegezhető az a vonal, amelyet az Olasz Kommunista Párt XVI. kongresszusa jelölt ki Milánóban. A tőkés világ legnagyobb kommunista pártja, Itália második legerősebb pártja elvetette a Kereszténydemokrata Párttal (DC) való együttműködés gondolatát és korábbi gyakorlatát; a Szocialista Párthoz fordult azzal a javaslattal, hogy lépjenek akcióegységre a kereszténydemokrata hatalmi rendszer megtöréséért.

Nemzeti síkon az olasz párt továbbra is bírálja a létező szocializmust, elutasítja annak „modelljét”. Olyan szocialista társadalmat vall a magáénak és akar megvalósítani majdan Olaszországban, amely megítélése szerint szükségszerűen nem követheti ezt az utat.

ENRICO BERLINGUER, BETTINO CRAXI ÉS ARMANDO COSSUTTA

A Szocialista Párthoz fordult javaslattal

Belpolitikai váltás

Belpolitikai síkon az OKP levette a napirendről annak tervét, hogy a kívánatos társadalmi változást a kommunisták és a kereszténydemokraták politikai együttműködésével érjék el. Berlinguer 1973-ban, a chilei Allende-kormány megdöntésének szörnyű sokkhatása, az ottani tanulságok elemzése után fejtette ki a párt nevében a történelmi kompromisszum tézisét, melynek eredeti tartalma: a kommunisták szövetségi politikája a katolikus népi tömegekkel, melynek egy része a DC-re szavaz. Az eredeti gondolat az idők folyamán olyan pártközi együttműködésbe csapott át, amely 1977—78-ban felvetette annak veszélyét is, hogy az OKP alárendelődik a DC-nek, s kiszolgáltatottá válik a munkásosztály érdekeivel szemben álló konzervatív erőkkel szemben. Az OKP vezetése egy ideig még azután is lehetségesnek tartotta az együttműködést a keresztes pajzs pártjával, miután már nem volt kivel együttműködnie. Hiszen a DC — Moro meggyilkolását követően, s az eurorakéták telepítéséről hozott döntés után — szakított az OKP-val és kiszorította a kommunistákat a kormányt támogató parlamenti többségből.

Az OKP-ban ma is van olyan vélemény, amely szerint ki kellett volna tartani a kereszténydemokratákkal való együttműködés mellett, s hiba volt eltérni a „történelmi kompromisszum” effajta értelmezésétől.

A kongresszus azonban most nemet mondott arra, hogy a kereszténydemokratákkal igyekezzenek megtalálni az együttműködés lehetőségét. Úgy foglalt állást, hogy Itáliában az együttműködést mindazokkal a haladó népi erőkkel, népi katolikus tömegekkel, a fiatalokkal és a nők mozgalmával kell keresni, amelyek objektíve érdekeltek a társadalmi változásban, s végül egy szocialista irányú fejlődésben.

Az olasz kommunisták most a szocialistáknak ajánlanak olyan akcióegységet, amelyre kormányt építhetnének a kereszténydemokratákkal szemben. Ám kezdeményezésük sikerét kétségessé teszi, hogy Bettino Craxi Szocialista Pártja évek óta a DC-vel működik együtt, annak akár jobboldali szárnyával is. Így alakulhatott meg a Fanfani vezette jelenlegi koalíció.

A kiábrándulás kockázata

Craxiék évek óta arra törekednek, hogy semlegesítsék az OKP-t, gyengítsék tömegbefolyását és magukhoz vonzzanak olyan tömegeket, amelyek eddig az OKP-ra szavaztak. Abban reménykednek, hogy Olaszországban is úgy megváltoztatják az erőviszonyokat a két baloldali párt között, mint Franciaországban és Spanyolországban történt.

Craxi a jelek szerint inkább a DC-vel szeretne olyan kétpárti „váltógazdálkodást” teremteni, amely nem fenyegetné a polgári rendszert szocialista átalakulással és hosszú időre perifelikus szerepre kárhoztatná az OKP-t. A milánói kongresszuson Craxi is felszólalt és bár elvileg nem zárkózott el a baloldali akcióegységtől, tudatta, hogy nem tartja időszerűnek. „Lehetne jobb is a viszony”, ha az OKP engedményeket tenne szociáldemokrata értelemben — adta értésre. Beszédében ugyan utalt arra, hogy Itália „válaszút felé közeledik”, de nem pontosította, mit ért rajta. Így hát az olasz KP vezetésének javaslata a „demokratikus alternatíváról” egyelőre függőben marad.

Az OKP-nak addig is ellenzékből kell vállalnia a harcot. Ellenzéki erőként is nagy feladat hárul rá: a demokratikus erőkkel szövetségben meg kell akadályoznia, hogy a szélsőjobboldal tömegbázisra tegyen szert az évek óta halmozódó és súlyosbodó gazdasági-társadalmi nehézségek talaján. Hiszen mint mindenütt, Olaszországban is rosszabbodott a helyzet. Növekszik a munkanélküliség (jelenleg csaknem két és fél millióan munkanélküliek), pang a termelés, 17 százalékos az infláció, csökken a reálbér. Több millióan kollektív szerződésük megújítására várnak, a líra leértékelődik. A terrorizmussal nem sikerült leszámolni. Büntetlenül megússzák az igazi bűnösök, akik a terroristákat a háttérből mozgatják s az államhatalomban időről időre olyan alkotmányellenes szervezetek ütik fel a fejüket, mint amilyen a P—2 volt.

Mindez kiábrándultságot vált ki az emberekből. S mint Berlinguer is utalt rá, az állampolgárok fokozódó bizalmatlansággal viseltetnek a polgári demokratikus intézményekkel, a pártokkal, a szakszervezetekkel szemben. Ez táptalaja lehet reakciós kísérleteknek vagy egyszerűen olyan konzervatív megoldásoknak, amelyekkel korlátozzák a dolgozók, a szakszervezetek vívmányait, a polgári szabadságjogokat.

A kongresszuson és a kongresszust megelőző gyűléseken, tartományi és városi kiskongresszusokon a nemzetközi kérdések váltották ki a legélesebb vitát. Berlinguer főtitkár nemzetközi helyzetmegítélésével (a tömbök puszta léte is feszültség forrása) már a kongresszust megelőző vitában szembeszállt egy erőteljes kisebbség nevében Armando Cossutta, a vezetőség tagja és Guido Cappelloni, a KB tagja. Hangoztatták: az elemzés oda vezethet, hogy egyenlőségjelet tesznek az imperialista USA és a szocialista Szovjetunió közé. („Minden kommunistának választani kell tudnia a két szemben álló erő között” — fogalmazott Afanaszjev, az SZKP küldöttségének tagja a l'Unitának, az OKP lapjának adott interjújában.)

A kor legdöntőbb nemzetközi vitakérdését elemezve Berlinguer kongresszusi beszédében a szovjet fegyverzetkorlátozási és leszerelési javaslatokat vette védelmébe. „Hibásnak, illuzórikusnak, veszélyesnek” nevezte a NATO-nak azt az álláspontját, amely szerint hozzá kell fogni az eurorakéták telepítéséhez és az erő pozíciójából kell megállapodásra kényszeríteni a Szovjetuniót.

Az OKP főtitkára most élesen bírálta Washington politikáját és a népek első számú közellenségének minősítette Reagant. Felszólította az olasz kormányt: ne adja beleegyezését a szárnyas rakéták itáliai telepítésének elkezdéséhez akkor se, ha Genfben az idén még nem születnék megállapodás.

Újabb parlamenti vitát kért az ügyben. Helyesnek nevezte azt a Kennedy—Hatfield-féle kezdeményezést, amely arra szólít fel, hogy Olaszország mielőbb írja alá a szovjet földgáz importálásáról szóló egyezményt.

Külpolitikai állásfoglalás

Figyelemre méltó véleményt fogalmazott meg a KP főtitkára a nemzetközi pénzügyi rendszer megreformálásával kapcsolatban. Úgy vélekedett, hogy a Bretton Woods-i megállapodás-rendszert a szocialista országokkal és az újonnan függetlenné vált államokkal együtt kellene felülvizsgálni.

Szólt a főtitkár a megújhodás szükségességéről is Keleten és Nyugaton, Délen és Északon. Megismételte azt a nézetét, hogy „kimerült a szocializmus hajtóereje, amely a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal vette kezdetét”. De ezúttal úgy foglalt állást, hogy a szocialista országok képesek a megújhodásra. Lehetőséget lát a szocialista országokban olyan reformokra, amelyekkel „kiküszöbölhetők a szocializmus hiányosságai”.

Az OKP XVI. kongresszusa nem szolgáltatott elégtételt azoknak a jobboldali és reformista köröknek, amelyek szívesen láttak volna egy „szakítást” a Szovjetunióval és a szocialista országokkal. Nem utolsósorban azért, hogy még jobban elszigetelhessék az OKP-t. Az olasz kommunisták pártja a nemzetközi munkás- és demokratikus mozgalom részeseként s mint Nyugat-Európa legerősebb kommunista pártja nyílt és elemző vitákban keresi útját: a szocializmushoz vezető, még kitaposatlan nyugat-európai érvényű és egyben sajátosan olasz utat.

SIMÓ ENDRE